

● Bölüm

Antalya

Coğrafi Durum

Antalya

Antalya

II- COĞRAFÎ DURUM

A. ANTALYA'NIN GENEL COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

1.Yeri ve Sınırları

Dr. Cemali SARI¹

Antalya İli Türkiye'nin güneybatısında 29° 20'-32° 35' doğu boylamları ile 36° 07'-37° 29' kuzey enlemleri arasındadır. Güneyinde Akdeniz ve kuzeyinde denize paralel uzanan Toroslar ile çevrili olup, doğusunda İçel, Konya ve Karaman, kuzeyinde Isparta ve Burdur, batısında Muğla illeri ile komşudur. İlin yüzölçümü 20.815 km² kadardır. Bu Türkiye yüzölçümünün % 2.6'sı kadarına karşılık gelir. Akdeniz Bölgesi'nin batısında bulunan Antalya ili, bölge yüzölçümünün ise % 17.6'sını oluşturur. İl, doğal ve kültürel coğrafya özellikleri bakımından büyük bir zenginliğe sahiptir.

2. Doğal Coğrafya Özellikleri

Dr. Cemali SARI- Dr. İlksen KOÇAK²

Antalya İli'nde değişik yaşta ve nitelikte kayalar yer alır. Görünür temelde Paleozoyik yaşlı, kristallen şist, fillat, mermer ve kireçtaşları vardır. Alanya'nın

kuzeyinde yaygın olarak yüzeyleyen bu kayalar şiddetli tektonik olayların etkisiyle kıvrılmış ve kırılmıştır. Dağlık kesimlerde Mesozoyik ve Tersiyer'e ait formasyonlar bulunur. İlin büyük bir kesiminde yayılım gösteren Mesozoyik formasyonlar, kireçtaşı, marn, filis ve serpantinden oluşmuştur. Üzerinde karstik şekillerin tipik olarak izlendiği kireçtaşları gri renkli, çok çatlaklı ve boşlukludur. Kuvaterner'e ait alüvyon ve Pliyo Kuvaterner traverten ise Antalya Ovası'nda tipik olarak izlenir. Sahada deniz altında da devam eden travertenlerin toplam kalınlığı birkaç yüz metreyi geçer ve kireçtaşlarında olduğu gibi karstiktir.

Antalya ilinin ortalama olarak %77.8'i dağlık, %10.2'si ova, %12'si ise engebeldir. Akarsular ve faylar tarafından derin bir biçimde yarılmış olan Toros Dağları ve yüksek platolar geniş yayılım alanına sahiptir. Toroslar, Tersiyer'de (III. Jeolojik Zaman) oluşmuş Alp-Himalaya sistemine bağlı genç kıvrım dağlarıdır. Torosların Batı Toroslar olarak bilinen kesimi ilin büyük bir kısmını kaplar ve Antalya Körfezi'nin her iki yanında da yer alır. Körfezin batısında, güneybatı-kuzeydoğu yönünde, doğuda ise kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanır. Sahadaki önemli yükseltiler Akdağ, Susuz Dağları, Alaca Dağ, Beydağları ve Geyik Dağlarıdır. Beydağları (3085 m) ve Akdağ (3075 m) en yüksek olanlardır. Körfezin batısında yer alan Beydağları bir duvar gibi yükselir.

1- Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi
2- Akdeniz Üniversitesi

Foto 1: Akdağ (3075 m), Asıl Beydağları, Elmalı.

Geyik Dağları, Antalya ilinin doğusunda Taşeli Platosu üzerinde kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda, Göçembeli Geçidi'nden Oğuz Yaylası'na doğru uzanır. Bu dağlar dizi halinde Konya, Karaman ile Antalya arasında bir sınır oluşturur. Elmalı ovasının güneybatısında yer alan Akdağ, Muğla il sınırına koşut uzanır. Susuz Dağlar Kıbrıs Deresi'nin doğusundan başlayarak doğuda Avlan Gölü'ne kadar uzanır. Alaca Dağ ise Kohu Dağı'ndan başlayarak güneye doğru uzanıp, Finike ile Kaş'ı birbirinden ayırır. Antalya Körfezi'nin batısında Teke Platosu yer alır. Batı ve Orta Toroslar arasında Göksu'nun kanyon vadilerle yardığı Taşeli Platosu bulunur. Taşeli platosunun sadece batı kesimleri il sınırları içinde yer alır. Bu iki plato engebeli alanları temsil eder. Antalya İli'nde ovalar esas olarak güneyde Akdeniz'e açılan kıyılarda göze çarpar. Batı Torosların genel olarak kıyıya paralel uzanması nedeniyle kıyıdaki ovalar içerilere kadar sokulamamakta, hatta Antalya Körfezi batısında ve doğu kanadında dar bir sahil şeridi manzarası göstermektedir. Bunların içinde en önemli olanları Kasaba, Demre, Finike, Antalya ve Alanya ovalarıdır. Kıyı gerisindeki ovalar ise yüksek dağlar arasında kalmış havzalarda yer alır.

Antalya İli'nde yer şekillerindeki farklılık dik kat çekicidir. Bu farklılıkta ilin içinde bulunduğu sahanın uzun bir zaman diliminde değişik şekillendiri-

ci kuvvetlerin etkisinde kalması önemli rol oynamıştır. Antalya'da alpinizm (dağcılık), tersine alpinizm (mağaracılık) ve trekking (doğada yürüyüş) gibi alternatif turizm aktivitelerinin jeomorfolojik çeşitlilikle ilgisi büyüktür. Sahada traverten, kireçtaşı, dolomit ve kireçtaşı ile dolomit arasında kalan çeşitli geçiş tipi özelliklerindeki çözünebilen kayalar egemendir. Bu açıdan topografyanın ana karakterini çözünme (karstlaşma) sürecinin etkisiyle oluşan karst temsil eder. Karstik şekillenmede başta tektonizma olmak üzere akarsuların rolü önemli olmuştur. Kıyı veya akarsu dinamiklerine ait şekillerin de bulunduğu sahanın bugünkü görünümünü kazanmasında karstlaşmanın, genç tektonik hareketlerin ve akarsuların, hem geçmiş jeolojik devirlerde hem de günümüzde artarak veya azalarak sürdürdüğü etkinlikler önemlidir. Çoğunlukla kireçtaşlarından oluşmuş dağ ve plato alanlarında temelde çözünme olayları ile şekillenmiş lapy, dolin, uvala, polye, mağara, düden ve karstik vadi gibi şekiller yaygındır. İlde polyeler verimsiz karstik arazide düz ve geniş ovalar meydana getirerek, yerleşme ve tarımda önemli rol oynar. Antalya - Burdur arasında Kestel Polyesi ve güneybatısındaki Elmalı Polyesi ile ilin batısında yer alan Akseki Polyesi en büyük olanlardır. Turistik öneme sahip mağaralar ise Karain ve Kocain (Antalya), Zeytintaşı (Serik), Altınbeşik (İbradi), Damlataş ve Dim (Alanya) ile Yalandünya (Gazipaşa) mağaralarıdır.

Foto 2: Köprüçayı, Köprülü Kanyon Milli Parkı, Beşkonak/Manavgat.

Foto 3: Avlan Gölü, Elmali.

Karstta su yerüstünden çok yeraltındadır. Bu yüzden yüksek kesimler çoğunlukla susuzluk sorunu yaşarken; alçak kesimlerde, kıyı ve vadi boylarında, sular karstik kaynaklar şeklinde ortaya çıkar. Antalya'da bilinen en önemli karstik kaynak Kırkgöz Kaynaklarıdır. Bu kaynakların suları Bıyıklı Düdeni vasıtasıyla yeraltında intikal eder ve Düdenbaşı Kaynakları şeklinde tekrar yüzeye çıkar. Kaynakların oluşturduğu Düden Çayı, Antalya traverten falezlerinden çağlayan yapılarak Akdeniz'e ulaşır. Antalya ilinde karstik kaynaklardan beslenen, üzerinde şelale bulunan diğer bir akarsu Manavgat Çayı'dır. Toros dağlarından kaynaklanan ve dağların uzanımını çoğunlukla dikine kesecek tarzda bir kuruluş düzenine sahip olan Antalya akarsuları, daha çok dere ve çaylardan oluşur. Karstik kaynaklarla beslenenler dışındakilerin rejimi düzensizdir. Yazları sıcak ve kurak geçtiği için suları çok azalır, birçoğu kurur. Sonbahar yağmurları ile su seviyesi yükselir. İlkbaharda Toros Dağlarındaki karların erimesiyle de en yüksek seviyeye ulaşır. Düden ve Manavgat Çayı dışında ilin diğer önemli akarsuları Köprü, Aksu, Dim, Alakır ve Korkuteli Çayı'dır. Manavgat Çayı üzerinde Oymapınar, Alakır Çayı üzerinde Alakır, Korkuteli Çayı üzerinde ise Korkuteli Barajı vardır. Sulama amaçlı bu barajlardan sadece Oymapınar Barajı enerji ve içme suyu sağlanmasında da kullanılır.

Antalya ili'nde göllerin çoğu batıda yer alır. Küçük alanlı olan bu göllerin kapladıkları alan kurak olan yaz devresinde oldukça küçülür. Yağışlı devrede ise taşarak çevreleri bataklık halini alır. Başlıcaları Karagöl, Av-

lan Gölü, Söğüt Gölü ve Ova Gölü'dür. Karagöl ve Avlan Gölü Elmali Polyesi'ndedir. Avlan Gölü tarım alanı açmak amacıyla 1976 yılında kurutulmuş, ancak saha ekolojisinin bundan ciddi zarar görmesi üzerine 1997 yılında tekrar su tutulmaya başlanmıştır. Diğer iki gölden Söğüt Gölü, Antalya ve Burdur arasında, Ova Gölü ise Kaş'ın batısında bulunur.

Batıda Eşen Çayı'ndan doğuda Kaledron (Kaldıran) Çayı'na kadar uzanan Antalya İli kıyılarının uzunluğu 640 km. dir. Bu kıyı uzunluğu ile Akdeniz Bölgesi kıyı uzunluğunun % 40'ını oluşturur. Dağların denize paralel uzanması boyuna kıyı tipinin görülmesine neden olmuştur. Kıyıya paralel uzanan dağların çökerek sular altında kalmasıyla Kaş ilçesi açıklarında Dalmaçya tipi kıyılar meydana gelmiştir. Antalya'nın batı kıyılarında dağların kıyıdan itibaren hemen yükselmesi dalga aşındırmasının etkisini arttırarak falezlerin oluşmasına neden olmuştur. Köyceğiz - Kemer arasında ve Antalya çevresinde falezlere sıkça rastlanır. Burada ancak Kaş, Derme, Finike, Kumluca, Olimpos, Adrasan ve Kemer kıyılarında doğal plajlar bulunur. Antalya Kent'i batısında Konyaaltı Plajı yer alır. Kentin doğusundan başlayıp Side ve Gazipaşa yakınlarına kadar uzanan kıyı şeridinde ise ince kumullu Lara, Karpuzkaldıran, Belek ve Kundu plajları bulunur. Bu kıyılarda yere yer yalıtışlarına rastlanmaktadır.

İklim elemanlarını etkileyen denize yakınlık-uzaklık (karasallık), yükselti farkı bakı ve yer şekillerinin özellikleri gibi fiziki coğrafya faktörleri nedeniyle, Antalya

Foto 4: Adrasan (Çavuş Köyü), Kumluca.

İli'nin çeşitli kesimleri arasında sıcaklık, yağış ve rüzgâr gibi şartlarda bazı farklılıklar vardır. İklim elemanlarına ait olan özellikler birlikte değerlendirildiğinde, yazların sıcak ve kurak geçtiği görülür. Kışlar ise genelde yağışlı geçmekle birlikte, bu mevsimde iç kesimlerdeki sıcaklıklar kıyıya yakın kesimlere oranla düşük, don olayları daha fazladır. Bunun yanı sıra, ilkbahar yağışlarının payı kıyıya yakın kesimlerde iç kesimlere oranla daha azdır. Yerel sebeplerden ortaya çıkan bu farklılıklar bir tarafa bırakılırsa, iklim "Akdeniz İklim Tipi"ndedir. Bu iklim tipi, ildeki iklimin genel olarak karakterini vermekle birlikte, iç kesimler Akdeniz ikliminin biraz daha farklı bir "geçiş tipi" ne sahiptir.

Antalya İli'nde ekolojik koşulları etkileyen faktörlerin başında iklim ve morfolojik şartlar gelir. İlin Toros dağları ile Akdeniz'e komşu kıyıları arasında düşey yönde, iklim koşulları ve buna bağlı olarak bitki toplulukları birbirinden tamamen farklı ekolojik kuşaklar yer alır. Bunlar, 1000 m. nin üzerine kadar yükselen alanlar "Akdeniz Alt Bölümü", 2000 m. ye kadar yükselen kesimler "Akdeniz Dağ Bölümü", bunun üstünde ise "Akdeniz Dağ Çayırı Bölümü" olmak üzere üç tanedir. Tipik Akdeniz ikliminin görüldüğü Akdeniz Alt Bölümünde kızılçam ormanları ve çalı (maki ve garig) vejetasyonu; Akdeniz Dağ Bölümünde sedir, göknar ve

karaçam ormanları yaygındır. 2000 m. den sonra kireçtaşlarının olduğu kesimlerde kayalıklar; karstik çukurluklar ve sulak alanlarda ise çayırliklar yer alır. Tipik olarak Teke Yöresi'nde görülmek üzere, Akdeniz ikliminden karasal iklime geçiş kuşağında yükselti ve bakı koşullarına göre yine üç ayrı ekolojik kuşak vardır. Bunlar, 1000-1200 m arasındaki depresyon alanlarında bozkır bitkilerinin de bulunduğu kızılçam, maki ve meşelerden oluşan, "Kurakçıl Orman Bölümü" olarak da adlandırılan "Akdeniz Ardı Alt Bölümü", dağların yamaçlarında sedir ve karaçam ormanlarının baskın olduğu "Akdeniz Ardı Dağ Bölümü" ve 2000 m. nin üzerinde çayırın yer aldığı "Akdeniz Ardı Dağ Çayırı Bölümü" dür.

Antalya İli'nde biyokütle verimleri yüksek olan Akdeniz Alt Bölümü kuşağının karakteristik ağaç türü olan kızılçamlara Kaş-Kumluca-Kemer arasında rastlanır. Yerleşme tarihinin çok eski olduğu sahada, kızılçam ormanlarının tahribi sonucunda yoğun örtüler teşkil edecek şekilde maki alanları ortaya çıkmıştır. Kaş-Kumluca ve İbradi-Akseki platosunda görüldüğü üzere, maki türlerinin birlikler oluşturacak kadar yaygın olup yer yer stabilleşmiştir. Maki topluluklarının içinde en yaygın tür, Akdeniz İkliminin hüküm sürdüğü sahaların önemli bir indikatörü olan kermez meşesidir. Bunlar Isparta ve Burdur'a kadar sokulmuşlardır.

Foto 5: Beydağları'nın Antalya Konyaaltı'ndan Görünüşü. (A. Kerim ATILGAN)

Foto 6: Beydağı Yaylası, Kumluca.

Foto 7: Koca Katran (Sedir), Çığılkara Tabiatı Koruma Alanı, Elmalı.

Foto 8: Termessos Milli Parkı

Diğer maki türlerinden Kumluca-Kaş arasında birlikler teşkil edecek şekilde yabani zeytini, Antalya-Kemer-Kumluca, Kaş-Finike, Köprüçayı ve Alanya civarında ise kızılçam toplulukları içinde sandal bulunur. Akdeniz Alt Bölümünün kurak, toprak bakımından fakir taşlı alanlarında ve özellikle serpantin-peridotitlerinin bulunduğu Kemer-Kumluca arasında açık yerlerde ve kızılçamların arasında garigler çok yaygındır. Akdeniz Dağ Bölümünün iğne yapraklı ağaçlarından karaçamlar özellikle Alanya-Gazipaşa arasındaki Söğüt yaylasında ve Akseki-Cevizli çevresinde saf birlikler oluşur. Göknarlar Antalya ile Burdur İli arasındaki sınırda sedir ve karaçamlarla karışım yapacak şekilde yer alır. İlde Alt Akdeniz ile Akdeniz Dağ Kuşağı arasındaki 800-1200 m civarında geçiş kuşağında meşe ve ardıçlardan oluşan bir kuşak bulunur. Akdeniz Dağ Bölümünün klimaks bir ağacı olan sedir, Finike-Kumluca arasında 800 m. den başlayarak Beydağlarında 2000 m. ye kadar saf ormanlar oluşturur. Burada özellikle Elmalı Havzası'na bakan yamaçlarda geniş sahaları kapsar. Bunlara İbradi civarında da rastlanır. Sahada ardıç toplulukları, tipik olarak Elmalı Ovası ve çevresinde izlendiği üzere, özellikle ormanların tahrip edildikleri alanlarında görülür. Elmalı Ovası'nda kuru orman ve ağaçlı bozkırların tahribi ile gelişmiş antropojen bozkırlara da rastlanmaktadır.

İklim, topografya, ana madde, bitki örtüsü ve zamanın etkisiyle Antalya İli'nde çeşitli toprak grupları oluşmuştur. Bunlardan iklimatik topraklar grubu içinde yer alan Kırmızı Akdeniz Toprakları ilde geniş yayı-

lım alanına sahiptir. Birçok polye ve karstik çukurların tabanlarında olmak üzere, kireçtaşı ve traverten gibi çözünebilen kayaların yaygın olduğu sahalarda özellikle yaygındır. Kırmızı Akdeniz Topraklarının yayılım gösterdiği sahanın biraz üstünde bazen de onlarla yan yana Kırmızı-Kahverengi Akdeniz Toprakları ve Kahverengi Orman Toprakları bulunur. Elmalı ve Korkuteli Ova'sında olduğu gibi, yağış yetersizliğinin olduğu iç kesimlerde Kestane Renkli Topraklar yayılım gösterir. Taşeli platosundaki marnlar üzerinde ve Antalya - Serik arasındaki hafif engebeli düzlüklerde Rendzina Toprakları yer alır. İldeki genç toprakları temsil eden Alüviyal ve Kolüviyal Topraklar ise kıyı ovalarında ve iç kesimlerdeki depresyon tabanlarında görülmektedir.

3.Kültürel Coğrafya Özellikleri

a.Yerleşme

Dr. Cemali SARI³

Antalya iklimi, verimli toprakları, sahip olduğu uzun kıyı şeridi, geniş kumsalları, zengin bitki örtüsü ve her dönemdeki çok çeşitli alternatifleriyle paleolitikten günümüze kadar insanın yaşadığı bir saha olmuştur. Antalya tarihte üç önemli uygarlığa sahne olmuştur: Pisidya, Pamfilya ve Likya. Yöreye Makedonlar, Selevkoslar, Romalılar, Selçuklular ve Osmanlıların egemen olduğu ve bu uygarlıklara ait çeşitli izlerin bugüne kadar varlıklarını sürdürdüğü bilinmektedir (Onat, B., 2000: 22).

3- Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Foto 9: Karain Mağarası, Antalya.

Antalya'da pek çok tarihi-arkeolojik eser günümüze kadar ulaşabilmiştir. Yapılan araştırmalar bölgede paleolitik çağdan günümüze kadar kesintisiz olarak ulaşan bir uygarlığın varlığını kanıtlamıştır. Türkiye'nin en eski yerleşmelerinden olan Karain mağarasının M.Ö. 7.000-8.000 yılları arasında kullanıldığı, Beldibi mağarasında da Mezolitik dönem izleri saptanmıştır (Yalçınkaya, I., 1988: 40).

Hitit döneminde bölgenin Anzarva toprakları adıyla anıldığını ve M.Ö. 1700 tarihlerinde bölgeler arası ilişkilerin sürdürüldüğü görülmektedir. Bölge şehirlerinin bağımsız bir yapıda geliştiği, geniş bölge olarak Pamfilya olarak isimlendirildiği ve zaman zaman bu şehirler arasında federasyonlar kurulduğu, Truva savaşından sonra Akayların M.Ö. 1300'de bölgeye geldiği bilinmektedir (Uysal, M., 1995: 23).

Batı Anadolu'daki Lidya imparatorluğunun M.Ö. 560 yılında bölgedeki hâkimiyetinin, 546 yılında Orta Anadolu'daki Sard savaşında Perslere yenilmesiyle sona erdiği görülür. Büyük İskender'in M.Ö. 334 yılındaki ölümüne kadar bölgedeki iki şehir haricindeki (Silyon ve Termessos) tüm şehirleri fethetmesi ile Pers hükümlerinin sürdürülmüştür (Tekerli, N., 1996: 17).

Selevkos'un Apameia (Dinar)'da yenilmesi ile bölge Bergama krallığı hakimiyetine girmiş ve Bergama kralı II. Attalos M.Ö. 150 yıllarında kuvvetli donanmasını barındırmak amacıyla Attaleia (Antalya) şehrini kurmuştur (Çimrin, H., 2002: 44).

Son Bergama kralı III. Attalos'un M.Ö. 133 yılındaki ölümünden sonra bölgenin Roma imparatorluğuna terk edilmesi şeklindeki vasiyeti ile gelen Roma ve bağlantılı Bizans dönemi, 13 yüzyıl boyunca sürmüştür (Güçlü, M., 1997: 1).

Selçuklu Türkleri Antalya'yı 1207'de ve Alanya'yı 1220'de fethederek Bizans dönemini sona erdirmişlerdir. Osmanlı dönemi 1391'de başlamış ve Birinci Dünya Savaşı sonucunda bölgede gerçekleştirilen İtalyan işgali, 1923'teki Türkiye Cumhuriyeti ile ortadan kalkarak bölge, Türk Devleti sınırları içinde bir il olarak tescil edilmiştir (Uysal, M., 1995: 24; Tekerli, N., 1996: 14). Günümüzde il; Antalya merkez ilçe dâhil toplam 15 ilçeden oluşmaktadır⁴. Merkez, Gazipaşa, Alanya, Manavgat, Serik, Kemer, Kumluca, Finike, Demre, Kaş ilçeleri 5-44 m.ler arasındaki yükselti kademesinde, kıyı şeridinde; Gündoğmuş, Akseki, İbradi, Korkuteli ve Elmalı ilçeleri ise denizden

900-1.000 m. yükseklikler arasında, iç kesimlerde kurulmuşlardır.

Coğrafi çevre şartlarının, hâkimiyeti elinde tuttuğu dönemlerde insan ancak doğanın izin verdiği bir şekilde Karain, Beldibi gibi doğal mağaralarda yerleşmiş, neolitikten itibaren de yavaş yavaş çevreyi şekillendirmeye başlamıştır. Daha sonraki dönemlerde de ovadaki bataklıklar ve fundalıklar ile onların meydana getirdiği olumsuz şartların etkisiyle insan, insan ile doğa arasındaki uyumu yayla ile ova arasındaki harekette yakalamıştır. Antalya, tarihi boyunca hep kültürün, sanatın, mimarinin, mitolojinin doruğu olmuştur. İklim özellikleri başta olmak üzere, yüksek nitelik ve sayıdaki tarihi, kültürel ören yerleri Antalya'da çok geniş bir turizm potansiyeli özelliği oluşturmaktadır.

Antalya'daki tarihi eserlerin başında surlar gelir. Hadrian kapısı ve yanındaki kulelerle limana bakan büyük kule ve liman duvarının bazı parçaları günümüze kadar ulaşabilmiştir. Kaleiçi'nde dar sokaklar ve eski ahşap evler tarihi şehir duvarlarına dayanır. 13. yüzyılda Selçuklu sultanı Alâeddin Keykubat tarafından inşa edilmiş olan Yivli Minareli cami Antalya'nın sembolü haline gelmiştir. Kaleiçi'nde yer alan aynı döneme ait Karatay medresesi Selçuklu taş işçiliğinin şehirdeki en güzel örneğini sergiler. Şehrin en önemli iki camisi 16. yüzyıldan kalma Murat Paşa camisi ve 18. yüzyıldan kalma Tekeli Mehmet Paşa camisidir. Hıdırlık kulesi M.S. 2. yüzyılda muhtemelen deniz feneri olarak

4- Aksu, Döşemealtı, Kepez, Konyaaltı, Muratpaşa adlarıyla beş yeni ilçe kurulmuştur (Büyükşehir Belediye Sınırları içerisinde ilçe kurulması ve bazı kanunlarda değişiklik yapılması hakkında 5747 sayılı kanun 22.03.2008 tarih ve 26824 sayılı Resmi Gazete).

Foto 10: Üçkapılar (Hadrianus kapısı), Antalya. (A. Kerim ATILGAN)

inşa edilmiştir. Kesik Minareli cami Roma, Bizans, Selçuk ve Osmanlı dönemlerini yaşamış, şehrin tarihinin bir özeti konumundadır. Hadrianus kapısı bugün bütün güzelliği ile hala görülebilir durumdadır. Kale kapısı meydanında saat kulesi de eski şehrin surlarının bir parçası idi.

Antalya'da birçok antik şehir de bulunmaktadır. Şehrin batısında yer alan Trebenna, Beydağları'nda denizden 700 m. yükseklikte bir tepe üzerine inşa edilmiş etrafı, yığma kayalıklarla çevrilmiş durumdadır.

Antalya'daki tarihi kalıntılar hayranlık bırakacak şekilde doğal güzellikler ile bütünleşmiş durumdadır. Antalya'nın 14 km. kuzeydoğusunda yer alan Düden-I şelalesinin muhteşem güzelliği görülüp ve akan şelalenin hemen arkasında yer alan mağarada yürünebilir. Lara plajı yolunda yer alan Düden-II şelalesi 40 m yükseklikten denize dökülür. Şelalenin görünümü denizden daha da güzeldir. Antalya'dan 21 km mesafede yer alan Kurşunlu şelalesi olağanüstü güzellikler sergiler. Lara plajı şehrin 12 km doğusunda yer alır. Batıda yer alan Konyaaltı plajı şehir merkezine daha yakındır. Antalya körfezinin batısında Beydağları Olimpos Sahil Milli Parkı ve Topçam plajı vardır. Doğal güzellikler arasında dolaşmak isteyenler için parkın kuzey ucunda kamp alanları yer almaktadır. Tünek tepe

(650 m.) şehrin en önemli seyir noktalarından biridir. Antalya'dan 50 km uzakta Bakırlı dağının kuzey eteklerinde yer alan Saklıkent 1.800-2.000 m yükseklikte ideal bir kış sporları merkezidir. Antalya'nın kuzeyindeki Düzlerçamı orman parkında doğal yaşam (geyik ve dağ keçileri) koruma altındadır. Düzlerçamı yakınlarında 115 m derinliğindeki Güver kanyonu yer alır. Çam dağının doğu yüzünde, Antalya'dan 30 km mesafede, tarihi paleolitik çağa kadar uzanan Karain mağarası Türkiye'deki en eski yerleşim merkezidir. Her ne kadar buluntulardan bazıları girişte yer alan ufak müzede sergilense de eserlerin büyük çoğunluğu Antalya müzesinde sergilenmektedir. Karain mağarasının güneybatısında Antalya'ya 34 km uzaklıkta ve 1.100 m. de Güllük dağının güneyindeki iki tepe arasındaki düzlükte Termessos antik şehri bulunur. Konyaaltı plajından Kırlangıç yarımadasına kadar uzanan bölgede Beydağları Olimpos Sahil Milli Parkı ile koruma altındadır. Antalya'dan Kemer'e giden 42 km.lik yol buradan geçer.

Çevresindeki güzellik ile kaynaşabilmesi için özenle planlanmış olan Kemer (Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi ile) tatil için ideal bir yerdir. Yörük parkında geleneksel sanatlarla uğraşan sanatçılar ve Yörük çadırları izlenebilir. Kemer koyunda çam ağaçları ardına

Foto 11: Kurşunlu Şelalesi, Aksu.

gizlenmiş günü birlik dinlenme tesisleri birbiri ardı sıra dizilir. Kemer'in kuzeyindeki Kızıltepe, Göynük ve Bel-dibi güneyindeki Kiriş, Çamyuva ve Tekirova Mavi Bayraklı ünlü tatil merkezleridir⁵.

Antalya-Kumluca-Finike karayolunun 35. km.sinde, Tahtalıdağı'nın eteklerinde yer alan antik Phaselis'in rüzgârlara kapalı sakin koyları kusursuz bir dinlenme ortamı oluşturur.

Olimpos antik şehri Tahtalıdağı'nın güneyinde yer alır. Kara ya da deniz yoluyla ulaşılabilen Olimpos vadisini defne ağaçları ve zakkumlar gölgeler. Yanartaş Olimpos'un kuzeyinde yer alan Çıralı plajının yamaçlarında yaklaşık 300 m. yüksekliktedir. Burada yeryüzüne çıkan doğal gaz, havanın oksijeniyle birleşerek, antik devirlerden beri yanmaktadır. Olimpos'un güneyinde, berrak denizi ve kumlu plajları ile Çavuş (Adrasan) körfezi yer alır.

Olimpos'un batısında, turunçgil ağaçları ve bahçeleriyle kuşatılmış Finike körfezi bulunur. Bu körfezin doğusunda İdebessos (Kozacı), Rhodiapolis (Şeyhköy) ve Korydalla (Kumluca) antik şehirleri yer alır. Finike, doğusundaki kumlu sahili koşut, batıda kayalık

koylarla çevrilidir. Turunçova'dan sonra 20 km.lik güzel manzaralı dağ yoluyla ulaşılan Likya'nın ünlü antik şehri olan Arikanda, Kızlarsivrisi dağının batı yamaçlarında yer alır. Şehirde agora, tiyatro, stadyum, su kanalları, hamam ve her yana dağılmış mezarlar görülebilir. Finike'nin 25 km. batısında yer alan Demre'de bulunan Myra antik şehri çok iyi korunmuş Roma devri tiyatrosu ile bu tiyatroyu tepeden seyreden kaya mezarları ile tanınır. Akropolu, kaya mezarları, tiyatrosu ve iki kilise oldukça iyi durumdadır. Aziz Nikolas (Noel Baba) 4. yüzyılda burada yaşamıştır (Tekirli, N., 1996: 38).

Myra'nın antik limanı olan Andriake (Dalyanağzı) Demre'nin batısında olup güneşlenmek ve yüzmek için güzel bir kumsala sahiptir. Dalyanağzı'na deniz yoluyla yarım saatlik mesafede yer alan Kekova, aynı zamanda yörede yer alan, antik şehir ve koyların genel ismidir. Kekova şehir harabeleri (antik Apollonia şehrinin M.Ö. 4. yüzyıla ait yazlık yalıları) deniz seviyesinden 1.5-2 m. aşağıda bulunur. Tektonik olaylar nedeniyle deniz seviyesindeki değişimler sonucu antik şehir sular altında kalmıştır.

Kekova'nın batısında üç tarafı dağlarla çevrili Kaş ilçesi yer alır. Burada yerel balıkçıların işlettikleri deniz taksileriyle güzel bir koya ya da kumsala gidilebilir. Kaş çevresi serin sularıyla yüzmeyi ve dalmayı sevenlere

5- Mavi Bayrak, gerekli standartları taşıyan nitelikli (temiz, bakımlı, donanımlı, güvenli) plaj ve marinalara verilen uluslararası bir çevre ödülüdür.

Foto 12: Phaselis kıyılarında Tahtalıdağı'nın görünüşü, Kemer.

Foto 13: Kitinaura Antik Kenti, Gölcük/Kumluca.

bir çok seçenekler sunar. Antik Likya'nın önemli bir limanı olan Patara virajlı bir yolun sonundadır. 22 km. uzunluğundaki ince kumsalı göz alabildiğince uzanır ve her türden plaj sporu için uygundur. Antik Likya'nın başkenti olan Xanthos, Patara'nın 18 km. kuzeyindeki Kinik'tadır. Mezarları, anıtları, tiyatrosu, agorası ve yazıtlı sütunu ile Xanthos Likya, Roma ve Bizans dönemlerinden seçkin mimari örnekler sergiler.

Antalya'nın doğusu; modern tatil beldeleri, altın gibi parıldayan kumsalları ve iyi korunmuş tarihi eserleriyle turistlere her türlü turizm aktivitesi için çok sayıda seçenek sunar.

Antik Pamfilya bölgesinin önemli bir şehri olan Perge Aksu'ya 2 km., Antalya'ya 18 km. uzaklıktadır. Hem yüzmeyi hem güneşlenmeyi hem de golf sporunu sevenler için Antalya'nın 40 km. uzağındaki modern tatil merkezi Belek kusursuz olanaklar sağlar. Aspendos'taki antik tiyatrodaki yılın belirli günlerinde bazı tiyatro eserleri ve klasik müzik konserleri sahnelenmektedir. Aspendos ve Perge arasında bulunan Sillyon, bir garnizon şehri karakterinde olup, Pers, Helenistik, Roma, Bizans ve Selçuklu devirlerini yaşamıştır.

Antalya-Alanya karayolundan, Beşkonak yoluna sapıldığında, Köprülü Kanyon Milli Parkı'na giden yola

girilir. Virajlı yol, yemyeşil el değmemiş ormanlar arasında ırmak boyunca ilerler. Bir sonraki virajdaki manzara her zaman için bir öncekinden daha güzel olduğu için araba yolculuğu bile yavaş olacaktır. Milli park doğal güzellikler ortasında zengin bir bitki örtüsüne sahip bir vadide yer alır. Kanyon, Köprü ırmağı boyunca 14 km. uzanır ve bazı yerlerde 400 m. derinliğe ulaşır. Dinlenme yerlerinde balık lokantaları hizmete hazırdır. Roma devrinden kalma Köprü ırmağı üzerindeki kanyonda yer alan Oluk köprüsü ve Kocadere dereesi üzerindeki Büğrüm köprüsü antik dönemlerin mühendislik harikalarıdır. Bu parktan Selge antik şehrine veya Dedegöl dağlarına (2.992 m.) gidilebilir. Milli parkın kuzeydoğusunda yer alan antik Pisidya bölgesinin önemli bir şehrine Altinkaya'ya (Selge) zikzaklı bir dağ yolu ile ulaşılır.

Manavgat Şelaleleri ise tüm günün yorgunluktan sonra dinlenmek için ideal bir yerdir. Manavgat Çayı boyunca eğlenceli bir tekne gezisi yapmak da mümkündür.

Türkiye'nin en çok bilinen antik şehirlerinden biri de Side'dir. Güzel bir sahil kasabası olan Side'de antik kalıntılar, güzel iklim, kumlu plajlar, birçok alışveriş merkezi ve modern konaklama tesisi buraya turist akınına sağlayan başlıca nedenlerdendir.

Foto 14: Perge Antik Kenti, Aksu.

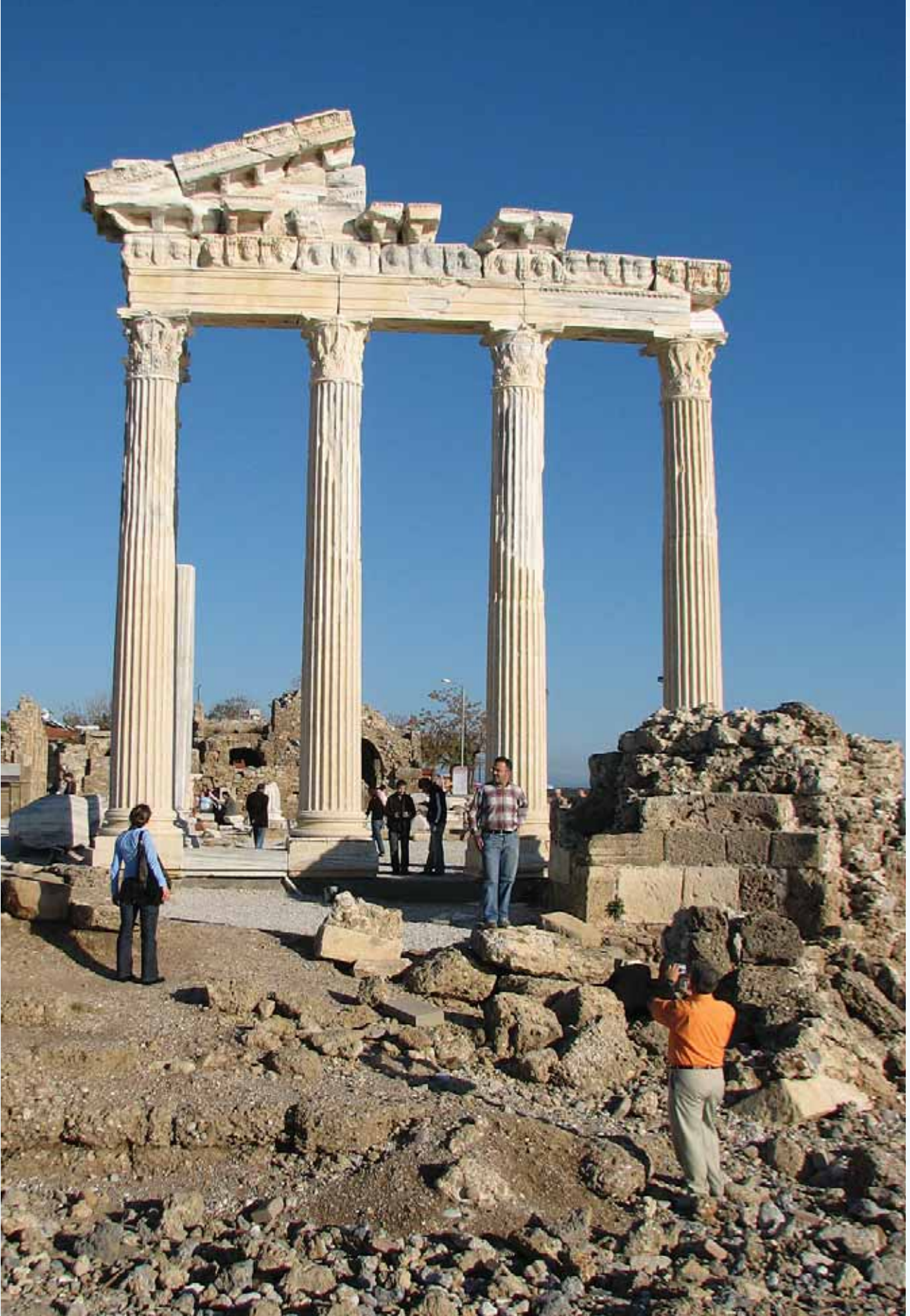

Foto 15: Side, Manavgat.

Foto 16: Alarahan, Alanya.

Türkiye’de en çok ilgi çeken ve bilinen mağaralardan birisi Altınbeşik Mağarası’dır. Mağaranın da içinde bulunduğu milli park, İbradı’nın 12 km. güneydoğusunda ve Manavgat’ın 55 km. kuzeyinde yer almaktadır. Göller, enteresan kaya formasyonlarıyla travertenler ve dereler bu milli parkı daha da güzelleştirmektedir.

Antalya’da, turistlerin mutlaka görmeleri gereken yerlerden birisi de 13. yüzyıldan kalma bir kervansaray olan Alarahan, Manavgat Alanya ilçe sınırını oluşturan Alaraçayı kıyısında Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubat zamanında inşa ettirilmiştir. Yakınlardan bir tepenin üzerinde yer alan Alara kalesi tüm bölgeye hâkimdir.

Alanya, geniş plajları, turistik tesisleri ve tarihi eserleriyle önemli bir tatil şehridir. Şehirde, kalenin yanı sıra eşi benzeri olmayan tersanesi ve anıtsal güzellikteki sekizgen Kızıl kulenin görülmesi gerekir. Alanya modern otel ve motelleri, sayısız balık lokantaları, kafe ve barlarıyla mükemmel bir tatil merkezidir. Alanya’nın 15 km. doğusunda yer alan Dimçayı vadisi yaz aylarının bunaltıcı sıcaklarından kurtulmak için dinlenmek için ideal bir yerdir. Alanya’nın yaklaşık 25 km batısında yer alan Avsallar, kumsalları ile güzel bir tatil merkezidir. Alanya’dan doğuya, Gazipaşa’ya doğru mükemmel kumsallar ziyaretçilerini beklemektedir.

b. Nüfus

Antalya’da nüfus, Cumhuriyet döneminin ilk nüfus sayımından bu yana dönemler itibariyle farklı gelişim hızı gösterse de, genel olarak sürekli artış eğiliminde olmuştur. 1927 Yılı Genel Nüfus Sayımında 2006.207 olan il nüfusu 2007 yılında 1.789.295’e ulaşarak, seksen yılda ilk sayıma göre 8.7 kat artmıştır (Bkz. Tablo 1).

Sayım yılları dikkate alındığında Antalya ilinin nüfus gelişim çizgisinin ülke gelişim hızı ile bir paralellik gösterir. İlde, 1980’li yıllardan sonraki nüfus artış hızının ülke genelinden fazla oluşu ayrı bir dikkat çeker. Bu artış ise son yıllarda Antalya iline doğru hızlanan göç olgusu ile açıklanabilir.

İkinci Dünya Savaşı’nın olumsuz etkisinin hissedildiği, 1940-45 dönemine kadar Antalya’da ortalama binde 20 seviyesinde bir nüfus artışı olmuştur. Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşı esnasında doğumların az, ölümlerin fazla oluşu ile ilgili olarak ana-baba çağındaki nüfus eksikliğine bu yıllardaki savaşın olağanüstü hali eklenince, ülke genelinde olduğu gibi Antalya’da da nüfus artış hızı yarı yarıya azalarak binde 11’e gerilemiştir.

1950’lerden sonra ekonomik seviyenin yükselmesi, sağlık alanındaki ilerlemeler ve sosyal yaşamdaki gelişmeler nüfus artışını hızlandırmıştır. 1950 yılından sonra 2007 yılı sayımına kadar bir daha binde 20’nin altına düşmemek üzere binde 22.6-47.9 arasında seyretmiştir. Sayım dönemleri içinde 1985-90 döneminde binde 47.9 ile en yüksek nüfus artış hızına erişen il nüfusu ilk nüfus sayımından 63 yıl sonra 5.9 katına çıkarak 1.132.211 kişi olmuştur. Antalya, tarım sektöründeki gelişmelere 1980 sonrasında turizm sektöründeki gelişmelerde eklenince doğal nüfus artışının yanında göç olaylarından da kazançlı çıkmıştır.

Cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllarda 35.000 olan nüfus şehrin mekânsal oluşumunda genişleme ve mekânsal kimlik değişimi ve buna bağlı kimlik değişimi ile 1950’li yıllarda hızlı büyüme rotasına girmiştir. İlde, 1980’li yıllardan sonra köyden şehre olan göçlerde de artma olmuştur (Bkz. Tablo 2)

Tablo1 Sayım yıllarına Göre Antalya'da Nüfus Artışı (1927-2007)

Yıllar	Şehir Nüfusu	Köy ve Bucak Nüfusu	Toplam	Nüfus Artış Oranı (Binde)		
				Şehir	Köy	Toplam
1927	35.533	170737	206.270	-	-	-
1935	43.857	198752	242.609	26.31	18.99	20.28
1940	49.903	206463	256.366	25.83	7.61	11.03
1945	48.714	229464	278.178	24.82	21.12	16.33
1950	53.972	257.470	311.442	20.50	23.03	22.59
1955	67.480	290.088	357.568	44.67	23.86	27.62
1960	95.424	320.706	416.130	69.30	20.07	30.33
1965	129.657	357.253	486.910	61.31	21.58	31.42
1970	176.008	401.326	577.334	61.13	23.27	34.07
1975	223.089	446.268	669.357	47.41	21.23	29.58
1980	280.837	467.869	748.706	46.04	9.45	22.41
1985	397.712	493.437	891.149	69.59	10.64	34.83
1990	602.194	530.017	1.132.211	82.97	14.30	47.88
1997	851.823	625.680	1.477.347	-	-	40.46
2000	936.330	783.421	1.719.751	27.04	3.95	18.34
2007	1.127.634	661.661	1.789.295	20.39	-15.54	4.04

Kaynak: T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2008.

Tablo 2 Antalya İlinde Şehir ve Köy Nüfus Artışı (2000-2007)

Antalya	2000 - 2007					
	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy	Toplam
Merkez	603.190	110.939	714.129	775.157	138.411	913.568
Akseki	10.563	31.904	42.467	3.032	10.589	13.621
Alanya	88.346	169.325	257.671	91.713	134.523	226.236
Elmalı	14.561	25.480	40.041	14.038	22.175	36.213
Finike	9.746	32.341	42.087	10.509	34.787	45.296
Gazipaşa	16.536	28.005	44.541	20.149	27.550	47.699
Gündoğmuş	5.021	16.492	21.513	2.095	7.351	9.446
İbradı	6.991	3.835	10.826	2.782	1.911	4.693
Demre	13.900	8.270	22.170	15.762	9.047	24.809
Kaş	6.361	41.158	47.519	5.922	43.707	49.629
Kemer	17.255	37.387	54.642	11.733	21.420	33.153
Korkuteli	16.521	35.059	51.580	18.971	29.188	48.159
Kumluca	25.081	36.285	61.366	31.581	34.323	65.904
Manavgat	71.679	127.706	199.385	75.163	89.951	165.114
Serik	30.579	78.781	109.360	49.027	56.728	105.755
Toplam	936.330	783.421	1.719.751	1.127.634	661.661	1.789.295

Kaynak: T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2008.

1980-90 yılları arası Antalya'nın en yüksek şehirselleşme hızını gösterdiği dönemdir. Şehir nüfusunun toplam nüfustaki payı %53.2'dir. Turizm alanındaki gelişmeler bu yılları kapsayan dönemde yoğun göçlerin olmasına neden olmuştur.

Antalya'da 1990 yılı ile 2000 yılı arasındaki son 10 yıllık nüfus gelişimi incelendiğinde şehir ve köy nüfuslarının her ikisinde de bir artışın olduğu görülür. 2007 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine bakıldığında ise şehir nüfusunda artışın devam ettiği fakat kırsal nüfusun bir önceki sayım dönemine göre bariz bir şekilde azaldığı görülmektedir (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3 Antalya İlinde Nüfus Artış Hızı (2000-2007)

Yıllar	Nüfus			Nüfus Artış Hızı (Binde)		
	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy	Toplam
2000	936.330	783421	1.719.751	27.04	3.95	18.34
2007	1.127.634	661.661	1.789.295	20.39	-15.54	4.04

Kaynak: T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2008.

Antalya ili Türkiye'nin güneyinde, Akdeniz Bölgesi'nde, 36.06° ve 37.27' kuzey enlemleri ile 26.14° ve 32.27' doğu boylamları arasında yer alır. Sahanın kuzeyinde Isparta ve Burdur, kuzeydoğusunda Konya, doğusunda Mersin ve Karaman, batısında Muğla illeri bulunmakta, güney sınırını ise Akdeniz oluşturmaktadır.

(Bkz.)- Son nüfus bilgileri ile ilgili olarak kitabımızın, "2.Cilt-VII-SOSYAL, EKONOMİK VE KÜLTÜREL YAPI-18. SOSYAL GÜVENLİK, SOSYAL HİZMETLER VE SOSYAL YAŞAM-3-SOSYAL YAŞAM-c.Antalya İli Merkez ve İlçeleri Nüfus İstatistiği" bölümünden ayrıntılı olarak faydalanılabilir.

c.Ulaşım

Antalya'nın fiziki coğrafya özellikleri ulaşım üzerinde etkili olup, herhangi bir ulaşım ağı ancak coğrafi şartların izin verdiği ölçüde gelişebilme imkânı bulmuştur. Herhangi bir bölgeden turizm merkezi olarak söz edebilmesi için ulaşım imkânlarının birbirini tamamlayıcısı olarak karayolları ayrı bir önem arz eder. Limanlara ve hava alanlarına gelen turistler karayolu vasıtasıyla arzuladıkları tesislere varır. Ancak karayolunun ulaşamadığı kıyılar ve koylar arasında denizyolu aracılığıyla ulaşım ihtiyacı karşılanır. Uzak mesafelerin kısa sürede kat edilmesine olanak tanıyan havayolu ulaşımı diğer sistemlerin besleyicisi konumundadır. Böylece ulaşım sistemlerinden her biri sahip oldukları avantajlar sayesinde diğerinin negatif yönlerini gidererek birbirlerinin tamamlayıcısı olup, ulaşımın gerçekleşmesini sağlarlar.

Ülke turizminin öncüleri arasında yer alan ve turizm potansiyeli yüksek olan Antalya'ya her yıl kara,

deniz ve özellikle havayolu ile çok sayıda turist gelmektedir.

Antalya, Cumhuriyet döneminde tüm Türkiye'de yaygınlaşan demiryolu şebekesinden nasibini alamamıştır. Morfolojik şartların elverişsiz olması nedeniyle demiryolunun ulaşabildiği en güney nokta Burdur ili olmuştur. Ancak Antalya demiryoluyla Burdur'dan Denizli üzerinden İzmir'e; Afyon-Eskişehir hattıyla da Ankara ve İstanbul'a bağlantı sağlayabilmiştir. Burdur üzerinden Isparta'ya 53 km.lik, Karakuyu üzerinden Afyon'a 170 km.lik, Dinar üzerinden Denizli'ye 206 km.lik mesafe bulunmaktadır.

Demiryolu ulaşımıyla Burdur ve Isparta'ya ge-

len turistler daha sonra karayoluyla daha güneye Antalya'ya doğru yolculuklarını devam ettirebilir. Ancak demiryolu ulaşımının gerek iç gerek dış turizm açısından (hem hız hem de konfor bakımından) önemi olduğunu söylemek mümkün değildir. Günümüzde de demir yolu ülke bütününde ulaşım sistemleri arasında önemini yitirmiştir. Zaten zamanı çok sınırlı olan modern turist, ulaşımın yavaş olduğu demir yolunu ulaşım seçenekleri arasında değerlendirmemektedir.

Antalya sahip olduğu karayolu şebekesiyle Türkiye'nin her noktasına ulaşabilme imkânına sahiptir. Ülkenin turizm merkezi olan Antalya, gelişmiş karayolu ulaşım bağlantısı ile yakınındaki turist çekim öğeleri ve turizm olanakları ile bağlantılıdır. İç Anadolu ve Ege bölgeleriyle irtibatını sağlayan yollar yeterli olup her mevsim ulaşımına uygundur. Antalya'yı İç Anadolu ve İç Ege'ye bağlayan yollar genel olarak topografyanın etkisiyle güney-kuzey istikametlidir. İç kırsıldaki bu yön genellemesi kıyılarda yerini tamamen kıyı topografyasının etkisine bırakmaktadır. Taşeli yarımadasındaki yüksek dağ sıraları birbirine paralel uzandıklarından aradaki yüksek ve geniş yaylaların varlığı yolların güzergâhını saptamada etkili olmuştur. Beydağları-Akdağlar arasındaki yüksek yayla Antalya'yı-Korkuteli-Elmalı üzerinden Kaş-Fethiye ve Finike'ye bağlar. Yayla yolu Antalya'yı Fethiye'ye bağlayan 300 km.lik sahil yolundan yaklaşık 100 km. daha kısadır. Bu yol Isparta ile Burdur'u da güneye bağlar. Ayrıca Çavdır-Acıpayam-Denizli güzergâhıyla Ege Bölgesi'ne ulaşımı sağlar. Araştırma sahasını İzmir'e bağlayan (Korkuteli-Denizli-Aydın üzerinden) yeni açılan yol ise Türkiye'nin üçüncü nüfusça büyük ilinin ülkenin en önemli turizm merkezi ile irtibatını sağlayan

Foto17: Avlan Beli, Toroslari kıyıya bağlayan önemli geçitlerden iri, Elmalı-Finike.

en kısa karayolu (Burdur üzerinden İzmir'e ulaşan eski yola göre) olma özelliğindedir.

Antalya'nın karayolu ulaşımında ana arteri, Antalya-Burdur (veya Isparta)-Afyon hattıdır. Bu güzergâh Türkiye'nin en büyük üç ilinden gelen yolları kendinde toplar. Afyon-Bilecik-Adapazarı yoluyla İstanbul'a, Afyon-Uşak yoluyla İzmir'e ve Afyon-Polatlı hattıyla Ankara'ya bağlantı sağlanır. Antalya'yı İç Anadolu'ya bağlayan ikinci bir güzergâh, Antalya-Manavgat-Akseki-Seydişehir-Konya güzergâhıdır ki; Kapadokya'ya ulaşılır. Böylece araştırma sahası kuzeybatısındaki Denizli, Pamukkale ve kuzeydoğusundaki Ürgüp, Nevşehir turizm merkezleriyle irtibatlanmıştır. Antalya doğusundaki Mersin, Adana ve Hatay ile batısındaki Muğla'ya hemen hemen kıyıya paralel uzanan yollarla bağlanır.

Araştırma sahasındaki ulaşım sistemleri içinde demiryolları çok yetersiz kalırken, turizm hareketleri açısından karayolları iç turistlerin taleplerini karşılamaktadır. Ancak uluslararası turizm söz konusu olduğunda her iki ulaşım sisteminin devre dışı kaldığı görülmektedir. Her ne kadar, Antalya, Alanya, Finike ve Kaş limanlarından deniz yoluyla giriş yapan turistler varsa da, araştırma sahasına gelenler içindeki oranı çok düşük (%0.13) kalmaktadır. Denizyolu ulaşımının bir diğer şekli de feribotlarla gerçekleştirilir. Antalya-Venedik arasında gerçekleştirilen feribot seferleri her çarşamba Antalya'dan hareketle cumartesi günü Venedik'e ulaşır, aynı gün geri dönecek şekilde dü-

zenlenmiştir. Diğer bir feribot seferi Alanya-Girne hattında gerçekleştirilmektedir. Alanya'dan pazar günleri Girne'ye hareket eden gemi cumartesi günü Alanya'ya geri gelmektedir.

Araştırma sahasında ulaşımın can damarını havayolu ulaşımı meydana getirmektedir. Antalya, Türkiye'nin hava trafiği bakımından en büyük hava limanına sahiptir. Antalya hava limanına 2005 yılında 71.286 iniş kalkış-yapan uçak ile 6.874.630 yolcu gelmiş, 6.443.180 yolcu gitmiştir. 2005 yılında sahaya gelen turistlerin neredeyse tamamına yakını ulaşım sistemi olarak havayolunu tercih etmişlerdir. Haziran, temmuz ve ağustos aylarında Türkiye'ye iniş-kalkış yapan 63.278 uçaktan %47.2'si (29.885) Antalya hava limanını tercih etmiştir. Aynı dönemde Türkiye'ye gelen 4.988.653 yolcunun %59.3'ü (2.960.591) Antalya'ya gelirken, bu oran giden 4.894.018 yolcuda %56.0 (2.743.931)'dir. 2005 yılı toplamına bakılacak olursa; Türkiye hava limanlarına iniş-kalkış yapan tarifersiz uçakların %46.3'ü Antalya hava limanını kullanmıştır. Türkiye'ye gelen yolcuların %62.6'sı Antalya'ya gelirken, bu oran giden yolcularda %56.4 olmuştur.

Ulaşımında kaybedilen süreyi en aza indiren havayolu ulaşımının gerçekleşmesi ancak havaalanlarıyla mümkündür. Kuşkusuz Antalya salt havaalanı varlığına dayalı olarak gelişen bir turizm merkezi değildir. Fakat bir turizm merkezi olmasında önemli rolü vardır. Antalya'ya gelen turistlerin %99.8'inin havayolunu tercih etmeleri bunu destekler niteliktedir.

KAYNAKÇA

- ALAGÖZ, C. A., 1944, Türkiye Karst Olayları, Türk Coğrafya Kurumu Yayınları, Sayı: 1. Ankara.
- ATALAY, İ., 1987, Türkiye Jeomorfoljisine Giriş, Ege Ün. Ed. Fak. Yay., No: 9, İzmir.
- ATALAY, İ., 1988, Vegetation Levels of the Taurus Mountains in Turkey, Ege Coğrafya Derg., Sayı 4, s. 88-122, İzmir.
- ATALAY, İ., 1989, Toprak Coğrafyası, Ege Ün. Ed. Fak. Yay., No: 8, İzmir.
- ATALAY, İ., 1994, Türkiye Vejetasyon Coğrafyası, Ege Üniv. Basımevi, İzmir.
- ATALAY, İ., 2008, Ekosistem Ekolojisi ve Coğrafyası (Cilt II), Çevre ve Orman Bakanlığı Yay. No:327, Ankara.
- BENER, M., 1974, Antalya-Gazipaşa Kıyı Kesiminde Yalıtışı Oluşumu, İst. Ün. Ed. Fak. Yay., No: 1758, İstanbul.
- BURGER, D., 1990, The Travertine Complex of Antalya, Southwest Turkey, Zeitschrift für Geomorphologie, Suppl. Bd., 77, 25-46.
- ÇİMRİN, H., 2002, Antalya Tarihi ve Turistik Rehberi, Yayıncılık Matbaası, 5. Baskı, İstanbul.
- DARKOT, B., ERİNÇ, S., 1951, Aksu Batisında Antalya Traver-ten Taraçaları, İst. Ün. Coğr. Enst. Derg., Cilt 1, Sayı 2, s. 55-65, İstanbul.
- DSİ, 1985, Antalya-Kırkgöz Kaynakları ve Traverten Plato-su Karst Hidrojeolojik Etüd Raporu, DSİ Teknik Hizmetler ve Yeraltı Suları Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- DSİ-UNDP, 1983, Karst Waters of Southern Turkey, United Nations Strengthening DSI Groundwater Investigative Ca-pability, Phase II, Technical Report, DP/UN/TUR-77-015/1, New York.
- ERİNÇ, S., 2001, Jeomorfoloji II (3. basım), Der Yayınları: 294, İstanbul.
- EROL, O., 1993, Travertine Formations in the Antalya Area as Correlated Sediments of Karstic Erosional Phases in the Surrounding Taurus Mountains, Hydrogeological Proces-ses in Karst Terrenes, GÜNAY, G., et al. (eds), (Proceedings of the Antalya Symposium and Field Seminar, October 1990), IAHS Publ., No: 207, 53-64.
- FORD, D. C., WILLIAMS, P. W., 1989, Karst Geomorphology and Hydrology, Unwin Hyman Ltd., London.
- GÜÇLÜ, M., 1997, XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları No:25, Atılım Mat-baacılık Gazetecilik ve Yayıncılık A.Ş., Antalya.
- GÜLDALI, N., Karstmorphologische Studien im Gebiet des Poljesystems von Kestel (Westlicher Taurus, Türkei), Tübing-ger, Geogr. Studien, H. 40, 1970.
- GÜLDALI, N., NAZİK, L., 1989, Isparta İlinin Mağaraları, MTA Yayınları, Proje No: IV/01.0.04.03, Ankara.
- GÜNEYSU, A. C., 1993b, Batı Toroslar'da Neotektonik Hare-ketlerin Karstlaşma Üzerindeki Etkileri ve Karstlaşmanın Ev-rimi (Eğirdir-Beyşehir-Antalya Karst Alanı), Türk Coğr. Derg., Sayı 28, s. 329-336, İstanbul.
- JENNINGS, J. N., 1971, Karst, The M.I.T. Press., Cambridge, Massachusetts and London.
- KAYAN, İ., 1990, Tarih Öncesi Yerleşme Yerleri Olarak Antal-ya Mağaralarının Jeomorfolojik Özellikleri, Ege Coğrafya Dergi, Sayı 5, s. 10-31, İzmir.
- KESER, N., 1996, Kalkan-Kaş-Taşdibi Arasının Jeomorfoloji-si, İst. Ün. Deniz Bil. ve İslt. Enst., Doktora Tezi (yayımlanma-mış), İstanbul.
- KOÇAK, İ., 2000, Kırkgöz Kaynakları (Antalya) ve Yakın Çev-resinin Karst Jeomorfolojisi, İst. Ün. Sosyal Bil. Enst. Coğraf-ya Bilim Dalı, Doktora Tezi (yayımlanmamış), İstanbul.
- KOÇAK, İ., 2003a, Döşemealtı Platosu Kuzeybatısında (An-talya) Karst-Orman Tahribatı İlişkisi, SDÜ Burdur Eğitim Fa-kültesi Dergisi, Yıl 4, Sayı 5, s. 129-146, Burdur.
- KÖKTEN, K., 1963-64, Karain'in Türkiye Prehistoryasında Yeri, Türk Coğr. Derg., No 22-23, s. 17-29, İstanbul.
- KHGM, 1993, Antalya İli Arazi Varlığı, T.C. Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı, Köy Hizmetleri Genel Müd. Yay., Ankara.
- ONAT, B., (edt. Üçok, A.), (2000), Bir Zamanlar Antalya Bir An-talya Sevdalısının Kaleminden, ME-PA A.Ş., İstanbul, 2000.
- SARAÇOĞLU, H., 1989, Akdeniz Bölgesi. İstanbul: Milli Eği-tim Bakanlığı Yayınları, Öğretmen Kitaplar Dizisi: 175, İstan-bul.
- SARI, C., 1999, Kumluca (Antalya) İlçesi Coğrafyası (Basılma-mış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- SARI, C. (2003). "Batı Antalya (Beydağı) Yaylaları". Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma Mer-kezi Müdürlüğü Yayınları. Antalya'nın Son Bin Yılı Sempozyumu, s. 487-498, Antalya.
- SARI, C., 2006, Türk Kültürünün Dünyaya Açılan Pencere-si Antalya'da Kırsal Turizm Potansiyeli: Kuzca Köyü Örneği, III. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Kongresi Bildiriler Kitabı, s.718-733, Çanakkale.
- SARI, C., 2007, Antalya'nın Alternatif Turizm Kaynakları ve Planlaması, (Basılmamış Yüksek Doktora Tezi). Ankara Üni-versitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- SARI, C., 2007, Alternative Tourism and Touristic Product Va-rification Strategies: A Case Study in Alakır Valley (Kumlu-ca, Antalya), Antalya-Kemer International Symposium On Geography, Environment and Culture in the Mediterrane-an Region, June 5-8, 2007, Kemer.
- SARI C., 2007,Çeşitli Koruma Statülerindeki Alanların Tu-rizm Amaçlı Kullanımı: Güllük Dağı (Termessos) Milli Parkı Örneği, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı:39, s.249-266, Erzurum.
- SAYHAN, S., 1990, Teke Yarımadasının Bitki Coğrafyası, İst. Ün. Sosyal Bil. Ens., Doktora Tezi, (yayımlanmamış), İstan-bul.
- ŞENEL, M., 1997, 1:250 000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritaları; No:4, Isparta Paftası, MTA Yay., Ankara.
- T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), www.tuik.gov.tr. 28.06.2008.
- TEKERLİ, N., 1996, Dünya Kenti Antalya, Atılım Matbaacılık Gazetecilik ve Yayıncılık A.Ş., 4. Baskı, Antalya.
- UYSAL, M., 1995, Antalya-Yaşadığımız Kent, Altunarı Ltd. Şti., Antalya.
- YALÇINKAYA, I., 1988, "Karain mağarasının Anadolu İslam Tarihindeki Yeri ve Önemi", Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Ku-rumu, Erdem, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, C.:4, s.:39-51, Ankara.

B. ANTALYA'NIN COĞRAFİ DURUMU*

1-ANTALYA'NIN COĞRAFYASI

a. Jeolojik Yapı

Antalya Bölgesi'nde paleozoike ait en eski kayalar, Alanya'nın kuzeyindeki Alanya dağlarında yaygın olarak görülürler. Kristal şist, fillat, mermer ve kalkerlerle temsil edilen bu kayalar, şiddetli tektonik olayların etkisinde kalmışlar ve kırılarak kıvrılmışlardır. Bu olayların en önemlisi, paleozoik alanlarının, kuzeydoğu yönünde, mezozoik ve tersiyer alanları üzerine itilmesidir.

Antalya kentinde en çok yer kaplayan mezozoik formasyonlardır. Genellikle kalker, marn, fiş ve serpantin araziden oluşmuş bu devir alanları, Antalya Ovası'nın batısı ile kuzeyinde geniş alanlara yayılmıştır. İlin dağlık bölgelerini oluşturan bu formasyonlar tersiyer alanları ile birlikte karst yeryüzü şekillerini oluşturmuşlardır.

Antalya Ovası'nın zeminini meydana getiren tersiyer alanları ise, ayrıca dağlık bölgelerde mezozoik formasyonları ile karışık halde bulunmaktadır. Genellikle kalker, konglomera ve kumtaşlarından oluşmuştur.

Antalya Ovası'nın büyük bir bölümü kuater'e ait konglomera, alüvyon ve travertenlerle örtülüdür. Bu formasyonların en önemlisi, Aksu Çayı'nın batısında geniş bir alan kaplayan travertenlerdir. Üç basamak halinde kuzeye doğru yükselen bu formasyonun ilk basamağı üzerine Antalya kenti kurulmuştur. Büyük ve çok sayıda erime boşlukları bulunan travertenler, tipik karst yeryüzü şekillerini meydana getirmişlerdir.

b. Tektonik Durum

İl civarında tektonik engebeler bulunmasına rağmen deprem kataloğu, aktif bir hattın bulunmadığını göstermektedir. Bölgede nadiren hissedilen sarsıntılar, Göksu bölgesindeki yerel depremlerle ilgilidir.

Antalya ilinde Quarternar, Tersiyer, Mezozoik, Paleozik adlı yaşlı kayalar bulunmaktadır. Antalya Ovası'nın büyük bir kısmı Quarternar'e ait o konglomera, alüvyon ve travertenlerle örtülüdür. Büyük sayıda erime boşlukları bulunan travertenler, tipik karst topografyasını meydana getirmişlerdir. Deniz altında da devam eden travertenlerin toplam kalınlığı birkaç yüz metreyi geçer.

Tersiyer araziler ise ovanın zeminini meydana getirmektedir. Dağlık bölgelere ilerledikçe Mezozoik yapı ve Tersiyer yapının karışık halde bulunduğu görülmektedir. Aksu, Köprü Çayı, Manavgat Çayı doğrultusunda kuzeye doğru uzayarak yer alır.

Antalya havzasının büyük bir kısmını oluşturan

Mezozoik formasyon kalker, marn, filis ve serpantin-den oluşmuştur. Kalkerler gri renkli, çok çatlaklı ve boşlukludur. Ayrıca karstik şekillere ve düdenlere sahiptir.

En eski formasyon olan Paleozoik kayalar Alanya'nın kuzeyinde yaygın olarak görülürler. Kristallen şist, fillat, mermer ve kalkerlerden meydana gelen bu kayalar, şiddetli tektonik olayların etkisiyle kırılarak kıvrılmışlardır.

2-TOPRAK ÖZELLİKLERİ

İklim, topografya, ana madde, bitki örtüsü ve zamanın etkisiyle Antalya ilinde çeşitli büyük toprak grupları oluşmuştur. Antalya ilindeki toprak grupları ve dağılımı şöyledir;

a. Kırmızı Akdeniz Toprakları

Antalya havzasında en geniş alanı kırmızı Akdeniz toprakları kaplar. Antalya ilinde 574.332 hektarlık alanı kaplamaktadır. Havzanın özellikle güney ve ortalarında yaygındır.

Kırmızı Akdeniz topraklarının bulunduğu yerlerde yıllık ortalama yağış 800-1250 mm.dir.

Bu toprakların doğal örtüsü orman ağaç ve ağaççıkları ile Akdeniz maki örtüsüdür. Orman ağacı olarak daha çok ibrelilerden kızılçam, karaçam ile kısmen yaprağını dökenlerden meşe, köknar, ardıc bulunur. Maki topluluğunun ve otsuların hepsini görebiliriz.

b. Kırmızı-Kahverengi Akdeniz Toprakları

Antalya ilinde 2421 hektarlık alanı kaplamaktadır. Bu topraklar özellikle orta havzada Eğridir Gölü'ne kadar toplu bir yayılım oluşturur. Başta kahverengi orman toprakları olmak üzere birçok alüviyal ve kolüviyallerle kesildiği gibi kırmızı Akdeniz toprakları ile birlik oluşturur.

Kırmızı-kahverengi Akdeniz topraklarının bulunduğu yerlerde yıllık ortalama yağış 750-900 mm.dir. Kırmızı-kahverengi Akdeniz topraklarının büyük kısmı orman, geri kalan az bir kısmı da fundalık ve kuru tarım olarak kullanılmaktadır.

c. Kahverengi Orman Toprakları

Antalya havzasında kapladığı alan bakımından ikincidir. 326246 ha.lık alanı kaplar. Alanya'dan başlayarak kuzeybatıya doğru Akdeniz toprakları ile Rendzinalar arasında havzayı baştanbaşa kat eder. Ayrıca havzanın batısında ve güneyinde kestane rengi topraklarla birlikte bulunur.

Kahverengi orman topraklarının bulunduğu yerlerde ortalama yağış 1000 mm.ye ulaşsa da esas olarak 600 mm civarındadır. Bu toprakların doğal bitki örtüsü orman ağaç ve ağaççıklarıdır.

d. Kestane Rengi Topraklar

Antalya havzasının önemli topraklarından biridir. 71883 hektarlık alanı kaplar. Havzanın batısında Korkuteli ile kuzeyindeki Isparta ve Yalvaç civarında yayılım gösterir. Bu toprakların bulunduğu yerlerdeki yıllık ortalama yağış 400-600 mm. civarındadır. Bu toprakların doğal bitki örtüsü yıllık otlar, ot, çalı karışığı, seyrek fundalıklar ve kısmen seyrek orman kalıntılarıdır.

e. Rendzina Toprakları

Antalya havzası sahil kuşağının önemli topraklarındanıdır. 51458 hektarlık alanı kaplar. Bu toprakların bulunduğu yerlerde yıllık ortalama yağış 1000 mm.dir. Rendzinaların doğal bitki örtüsü maki, otsu ve kültürleridir.

f. Alüviyal Topraklar

Antalya havzasında çok büyük bir alan kaplamaz. Ancak havza tarımında önemli bir yere sahiptir. 11558 hektarlık alanı kaplamaktadır. Özel bir iklime ve doğal bitki örtüsüne sahip değildir.

g. Kolüviyal Topraklar

Havza bakımından önemli bir yere sahiptir. 51339 hektarlık alanı kaplamaktadır. Özel bir iklime ve vegeasyona sahip değildir.

Bu toprak grupları dışında Antalya havzasında yer alan toprak grupları şunlardır:

- Regosal Topraklar
- Yüksek Dağ-Çayır Toprakları
- Tuzlu-Alkali Topraklar
- Hidromorfik Alüviyal Topraklar
- Kireçsiz Kahverengi Orman Toprakları
- Organik Topraklar
- Sahil Kumulu
- Irmak Yatakları
- Alüvyal Sahil Bataklıkları
- Çıplak Kaya ve Molozlar

3-SU KAYNAKLARI

Antalya yeraltı suyu yönünden oldukça zengin bir ilimizdir. İlin su ihtiyacının karşılanmasında ve sulamada bu yeraltı su kaynaklarından yararlanılmaktadır.

Kırkgöz Kaynakları: Toros Dağları'ndan çıkan bir kaynaktır.

Gürkavak Kaynağı: Şehrin su temin ettiği en eski kaynaklardan biri olan "Gürkavak Kaynağı" Antalya'nın kuzeybatısında Düzlerçamı Milli Parkı içerisinde bulunmaktadır.

Mağara Kaynağı: Konyaaltı Plajı'nın karşısındaki falezlerden çıkan bu kaynak, şehre en yakın kaynak olup, şehrin içme suyu buradan karşılanmaktadır.

Duraliler Kaynağı: Duraliler Köyü'nün yerleşim ve tarım alanları içerisinde bulunan bu kaynaktan sulamada yararlanılmaktadır.

İskele Kaynağı (Mescid Alanı): Yat limanındaki mescit alanından çıkan bu kaynaktan mahalli içme suyu ihtiyacı karşılanmaktadır.

Hurma Pınarları: Antalya'nın batısında Hurma Köyü içerisinde bulunan ve çok kaliteli suya sahip olan bu kaynak, yakın zamana kadar şehrin içme suyu ihtiyacının karşılanmasında kullanılmıştır. Ancak son yıllarda yaşanan kuraklığın tesiri ile şimdi bakımsız ve terk edilmiş durumdadır.

Arapsuyu Kaynakları: Antalya'nın batısında bulunan Arapsuyu I ve II kaynakları 2 km. kadar yüzeyde aktıktan sonra denize ulaşırlar.

Boğaçayı Keson Kuyuları: Boğaçayı havzasındaki alüvyonlarda bulunmakta, içme ve kullanma suyu ihtiyacının karşılanmasında kullanılmaktadır.

Düden Şelalesi Kaynağı: Düden Şelalesi'nin altından çıkmaktadır.

Duraliler Kuyusu: Duraliler Köyü'nün kuzeyinde, yerleşim ve tarım alanlarının dışında bulunan bu kuyular sulamada kullanılmaktadır.

Meydan Kuyuları: Antalya'nın Meydan semtinde bulunan bu kuyular, yerleşim alanlarının ortasında kalmıştır. Şehir içme suyunun bir kısmı buradan sağlanmaktadır.

4-OVALAR

Antalya'da kıyılardan içerilere doğru, denizden dağların uzaklaşmalarına bağlı olarak irili, ufaklı ovaların yer aldığı görülür.

Antalya'nın batı kısmında dağların denize dik ve fazla yaklaşmış olmaları, sürekli ve büyük ovaların oluşmasına olanak vermemiştir. Burada Dümrü Deresi, Yaşgöz ve Alakır çayları gibi akarsulara bağlı olarak oluşmuş, Kumluca, Finike ve Tekirova dışında önemli bir ova yoktur. Antalya'nın doğu bölümünde ise, dağların denizden uzaklaşmalarına paralel olarak, büyük akarsuların da varlığı ile batıdan doğuya doğru Aksu, Serik, Manavgat, Alara ve Alanya gibi büyük ve birbirini tamamlayan bir ovalar zinciri ortaya çıkmıştır.

a. Kıyı Ovaları

Antalya ilinin batıda Eşen Çayı'ndan başlayarak, doğuda Kaledran Çayı'na kadar yaklaşık 500 km. uzunluğunda bir kıyısı bulunur. Bölgenin her tarafına egemen Toroslar'dan akan akarsular yoluyla inen topraklar, bazı sahilleri doldurarak birçok ovalar meydana getirmişlerdir. Bu ovalar, bazen Toroslar'ın denizle kucaklaştığı küçük ve dar parçalardan; bazen de Antalya'dan Alanya'ya kadar uzanan, uzun fakat ge-

nişliği hiçbir yerde 30 km.yi geçmeyen düzlüklerden ibarettir. Toprakları alüvyonlu, iklimi sıcak ve her parçası yerine göre bir veya birkaç küçücük "Nil" ile sulandığı için son derece verimlidir. Burada Akdeniz iklimine özgü bütün meyveler ve tahıldan başka sıcak iklim ürünleri olan muz, hurma, zeytin, pamuk, susam da yetişir. Yetiştirme için gerekli koşullar çok uygundur. Antalya toprakları turfandacılığa da çok uygundur. Eklimeye uygun olmayan taşlık ve kayalık yerleri ise çeşitli orman ağaçları ile süslüdür. Dağlarda her türlü av hayvanı bulunur.

a.1. Kumluova (Gelemiş)

Antalya ilinin batı sınırını oluşturan Eşen Çayı'nın Antalya tarafındaki kıyısında, ilk bakışta jeolojik bir değişim göze çarpar. Burada derin bir çöküntü meydana gelmiştir. Bu çöküntünün ortasından akan Eşen Çayı'nın batısında, Batı Anadolu'ya ait olan bölüme Kumlu Ova denir. Doğuda Güney Anadolu'nun başladığı yerdeki bölüme ise Ovagelemiş denir. Burası çöküntünün en çukur yeridir. Bunun ortasında oluşmuş Ovagelemiş Gölü, bugün hemen hemen kurutulmuştur. Bu ovanın doğudan batıya genişliği 10, kuzeyden güneye derinliği ise 20 km kadardır. Bu ovanın batı kenarından akan Eşen Çayı'nın yakınında Xanthos, karşısında Letoon ve sahilde Patara antik kentlerinin kalıntıları vardır.

Ovagelemiş'i doğuda bir dağ yolu keser. Kaş'a gelinceye kadar sahil çok diktir. Aradaki Kalkan'da halkın toprak taşıyarak set oluşturdukları zeytinlikleri büyük bir uğraşının ürünüdür.

Kaş'ta çok dar ve küçücük bir ova vardır. Antiphellos kalıntıları buradadır. Doğuya doğru gidildikçe sahil yine çok dikleşir. Buna rağmen bu kayalar arasında bile büyük uygarlıkların yaşadığını, bu yolda sık sık rastlanan tarihi kalıntılardan anlamak zor değildir.

a.2. Demre Ovası

Kekova Adası ile sahil arasındaki güzel manzaralı bir boğazdan geçtikten sonra, Demre Ovası'na gelinir. Demre sahilden 2 km. içeridedir. Aynı adı taşıyan ve çok kez yazın kuruyan bir ırmağın doldurduğu bu delta ovası, çevrenin en verimli ve güzel yerlerinden birisidir. Burada iklim o kadar ılımandır ki, kış aylarında sera kurmadan turfanda sebze bile üretmek olasıdır. Bu ovada ekilen domates ve buna benzer fidelelerin birkaç yılda meyve verdikleri görülmüştür. Demre Çayı'nın (Antik ismi Myros) denizle birleştiği yerde küçük bir iç göl meydana gelmiştir. Buraya Dalyan denir ve içinde çok çeşitli balık bulunur. Ovada tek yerleşim yeri olan Demre, 1987'de Kale adıyla ilçe yapılmıştır.

Demre Ovası'nın gerisindeki sırtta Myra antik kenti bulunduğu gibi sahilden 2 km. kadar içerideki Kale ilçe merkezinde Ortodoks azizlerinden biri olan

Aziz Nikolas'ın (Noel Baba'nın) kilisesi ve mezarı vardır. Demre Ovası'nın genişliği ve uzunluğu 8-10 km arasındadır.

a.3. Finike Ovası

Demre Çayı'nın doğusunda birdenbire dikleşen kıyı, Finike ilçesine kadar sürer ve bir burnu döndükten sonra Finike ilçe merkezi ile birlikte Finike Ovası başlar. Finike Körfezi kıyılarında yaklaşık 80 kilometrekarelik bir alanı kaplayan ve ilenin başlıca bitkisel üretim alanı olan Finike Ovası küçük akarsuların yığıldığı alüvyonların Finike Körfezi'ni doldurmasıyla oluşmuştur. Başgöz Çayı ve Beydağları'ndan çıkan Alakır Çayı ile sulanır. Burası da Antalya'nın verimli ve güzel ovalarından biridir. Gelidonya Burnu'nun yakınlarına kadar uzunluğu yaklaşık olarak 20; genişliği 10 km kadardır. Fakat genişlik gittikçe daralarak Hallaç, Demircilik, Bağyaka, Çavdır ve Değirmen Düzü dizimine kadar dar bir vadi halinde ve Akçay taraflarına doğru birkaç kilometre daha sürer. Buralar portakal bahçeleri ile kaplıdır. Finike Ovası'nda Türkiye'nin en nefis portakalı ve turfanda sebzeleri yetişir.

Finike Ovası'ndan sonra Kilidonya Burnu'ndan başlayarak tekrar dikleşip sarplaşan sahil, güneyden kuzeye dönerek Antalya'nın en oylumlu dağlarının eteklerinde bulunan dar ve küçük ovalardan (Tekirova, Göynük, Atbükü, Kemer, Beldibi) sonra Antalya Körfezi'nin güneyden kuzeye giden sahili ile doğudan batıya giden sahilin birleştiği köşeye kadar devam eder.

a.4. Antalya Ovası

Batıda Beydağları, Kuzeyde Toroslar ve doğuda yine Toros Dağları ile Antalya Körfezi arasında kalan ovalara Antalya Ovası denir. Bunlar üzerinde bulunan ilçelerin adlarına göre; Serik, Manavgat, Alanya Ovaları isimlerini alırlar. Antalya ovalarının en belli başlı özellikleri ise, Toros Dağları'ndan gelen Aksu, Köprü Çayı, Manavgat Irmağı, Alara Çayı, Karpuz Çayı ve Dim Çayı gibi çayların sulamaları ile bol ürün almalarıdır. Bu ovalarda elde edilen başlıca ürünler ise yurdumuza milyonlarca dolar döviz sağlayan pamuk, pirinç, susam, buğday, arpa, zeytin, narenciye ürünlerinden muz, portakal, limon gibi ürünlerdir. Bu ovalar son yıllarda yapılan turistik tesislerle turizm değeri kazanmışlardır.

b. Dağlardaki Ovalar

Antalya kentinin kuzeyinde Çubuk Boğazı'nın doğusunda bulunan ve Toros Dağları'nın arasında kalan vadiler arasındaki ovalar, o kadar büyük olmamakla beraber verimlidirler. Bunlar ovadan çok, eşik alanları olarak tanımlanabilir. Bunlar ilin yaklaşık %12'sini oluşturmaktadır. Genellikle kıyıdaki ovalar sınırından yaklaşık 100 m.den 250-500 m. yükseltilere kadar hafif bir

eğimle çıkan bu alan, dağlar ile ovalar arasında bir basamak durumundadır.

Morfolojik yapı, toprak, bitki örtüsü ve iklim yönünden farklılık gösteren eşik alanları, yerleşmeler ve tarımsal işlevi yönünden de önem taşımaktadır.

Ovalardan sıcaklığın düşüşü buna karşılık yağışın ve donlu günler sayısının fazlalığı ile ayrı özellikteki eşik alanlarında bitki örtüsü tipik maki florasıdır ve genellikle %5-20 eğimli yerlerde görülmektedir.

b.1. Elmalı Ovası

Güneyde Kohu Dağı, Batıda Yumru Dağı, Akdağ'ın, kuzeyde Elmalı dağlarının çevrelediği geniş bir karstik çöküntü alanı olan Elmalı Ovası, ilin en büyük ve verimli dağ ovalarından birisidir. Bu ovalarda tahıl çeşitlerinin tümü bolca yetiştirilir.

b.2. Müğren Ovası

Elmalı Ovası'nın doğusunda; Beydağları ile Kızılcadağ'ın arasındaki koridorda Kuran Dağı'na kadar uzanmaktadır.

b.3. Kızılcadağ Ovası

Güneyde Kızılcadağ, doğuda Kohu Dağı, kuzeyde Rahat Dağı'nın çevrelediği yerde Kızılcadağ Ovası bulunur. Bu ova da çok verimlidir.

b.4. Korkuteli Ovası

Behiş Ovası'nın dağlar ile kesildiği yerden başlayarak devam eden Korkuteli Ovası, 7-8 km uzunlukta ve 2-3 km. genişlikte olup, dağlar arasında verimli bir ovadır. İçerisinden Bozçay geçer ve bu çay, Korkuteli Ovası'nda bol meyve ve ürün yetiştirmesinde başlıca rolü vardır. Ayrıca Korkuteli Ovası'nın birer devamı olan Aşağı ve Yukarı Bozova ovaları da çok verimlidir.

Deniz seviyesinden yaklaşık olarak 1000 m. yüksekliğe çıkan bu ovalar, genellikle %0-3 eğimli alüvyal ve genç topraklar ile hidromorfik alüvyal topraklardan oluşmuşlar ve toplam ova alanının % 70'ini (210.375 ha.) kapsamaktadır.

Toplam ovalar alanının %30'u (62.220 ha.) ise 250 metreden yüksek olan dağlık alanlardaki düzlüklerde yer almaktadır. Dağlık alanlardaki bu ovalar içinde yalnız Elmalı, Bozova ve Korkuteli ovaları, alüvyal topraklardan meydana gelmiştir. Bu alandaki diğer ovalar ise, genellikle Terra Rossa (Elmalı Civarı), kahverengi orman toprakları ve kırmızı padzolik topraklara sahiptir. Ovalar yaklaşık olarak il alanının % 10.2'sini oluşturmaktadır.

5-GÖLLER VE BARAJ GÖLLERİ

Antalya sınırları içindeki göller, genellikle ilin batı kesiminde Beydağları ve yöresindeki düzlüklerde yer

almaktadır.

Önemsiz olan bu göllerin birçoğu yazın kururlar. Bu bölümde Elmalı Ovası'nın kuzeyinde 10 km.lik alanı kaplayan Karagöl, ilin en önemli gölüdür.

Kocaçay ve Çengel Pınarı'nın beslediği gölün batı kenarına yakın bir adası vardır ve kuzey ile batı kıyılarındaki bölgeler bataklıktır. Yine Elmalı ilçesi içinde Manay Köyü çevresinde kapalı bir çukur içinde bulunan Manay Gölü (Söğüt Gölü) geçici bir su örtüsüdür. Burçak Ovası'ndan gelen Kemerli Deresi ile güneyden gelen diğer iki dere bu göle dökülür. Gölün ortasında ada halinde iki tepe bulunmaktadır. Gölün kapladığı alan yaklaşık 40 km²'dir. Son 20 yıl içinde, il akarsularından yararlanmak amacıyla birçok küçük büyük barajların yapılmasına başlanmış ve bazıları bitirilmiştir. Bunlardan en önemlisi Alakır (4.3 km²) ve Oymapınar (4.4 kilometrekare) barajlarıdır.

a. Kırkgöz Gölü (Pınarbaşı)

Antalya Kent Merkezinin 30 km kadar kuzeyinde Döşemealtı İlçe sınırları içerisinde olan bu göl, içinde nilüfer çiçekleri ve çevresindeki oturma yerleri ile güzel bir mesire yeridir. Bu gölün suları, bir ırmak halini alarak Düden'in ağzında kaybolur. Antalya'da Kepez denilen yere kadar yeraltından gittikten sonra, buradaki Kepez Hidroelektrik Santrali'ni çalıştırır. Daha sonra da bir kanal içinde akarak Varsak Ovası'nı sulayarak Yukarı Düden Şelalesi'ni meydana getirir.

b Oymapınar Barajı

Oymapınar Barajı, Manavgat ilçesinin 20 km kuzeyinde, Manavgat Çayı üzerinde kurulu beton kemer bir barajdır. Yapımına 1977'de başlanan baraj ve hidroelektrik santrali 1984'te işletmeye açıldı. Sağ kıyıda iki dolusavak tüneli bulunan barajın, kurulu gücü 540 MW olan bir yeraltı santrali ve yardımcı barajları vardır. Oymapınar Barajı elektrik üretimi açısından Seyhanlı Barajı'nın on katı, İrfanlı Barajı'nın beş katı ve Gökçekaya Barajı'nın iki katına yakın büyüklüktedir. Baraj gövdesinin inşaatında dolgu olarak 676 bin metreküp beton kullanılmıştır.

Barajın temelden yüksekliği 185 m. uzunluğu ise 360 m.dir. Su depolama hacmi 300 milyon metreküp olan barajın gölalanı 4,7 kilometrekaredir. Sağ kıyıda yer alan dolusavak dört radyal kapaklı, 11,5 m. çapında iki tünelden oluşur. Tünellerin uzunlukları 350 ve 316 m.dir. Santral binası bu kıyıda yeraltında yapılmıştır ve binada her biri 135 MW gücünde dört türbin bulunmaktadır. Barajın yıllık ortalama elektrik enerjisi üretimi 1,62 milyar KW-saattir.

c. Alakır Barajı

Alakır (Alagır, Alakır) Çayı üzerindedir. 1973'de işletmeye açılmıştır. Toprak dolgu tipindeki barajın te-

melden yüksekliği 49,3 metredir. Depolama oylumu 80 milyon metreküptür. 1.940 ha. alanı taşkindan kormaktadır.

d. Korkuteli Barajı

Korkuteli Suyu üzerindedir. Toprak-kaya dolgu tipindedir. Temelden yüksekliği 70,20 m olan barajın göl alanı 670 ha'dır. Depolama oylumu 4,5 milyon metreküptür. 1976'da işletmeye açılan baraj 5.986 ha. alanı sulamaktadır.

(Bkz.)- Barajlarla ilgili olarak kitabımızın, "2.Cilt-VII-SOSYAL, EKONOMİK VE KÜLTÜREL YAPI-7.SU VE ATIKSU-1.DSİ XIII.BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ-a.1.Barajlar ve Su Tesisleri" bölümünden ayrıntılı olarak faydalanılabilir.

6- DAĞLAR

İlin %77,8'ini kaplayan dağlık alanları genellikle kalkerden oluşmuştur. Kolay eriyebilmesi nedeniyle bunun topografyaya etkisi büyük olmuş; sayısız düden, polye, dolin yeraltı nehri ve mağaralarla tipik bir karst topografyası ortaya çıkmıştır.

Alp Dağları'nın oluşumu sırasında kıvrılarak yükselen Güney Anadolu Dağları, oluşma hatları yönünden doğuda Toroslar, batıda Beydağları olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Beydağları, etrafındaki diğer dağlarla birlikte çeşitli kuvvetlerin etkisi altında kalmış ve kıvrımlar yüksek bir yükseliş göstererek aralarında küçük ovaların bulunduğu bir çevre meydana getirmişlerdir. Yüksekliği 3.000 m.yi geçen bu dağlar, genellikle güneybatı-kuzeydoğu yönlerinde uzanmakta; denize dik indikleri ve aşırı yaklaştıkları için de dik yamaçlı, girintili, çıkıntılı ufak koylardan meydana gelen bir topografya göstermektedir.

Antalya sınırları içindeki dağları iki grupta incelemek yerinde olur. Bunlardan birisi körfezin batısına, diğeri de doğu tarafına düşen dağlardır. Batıdaki dağlar grubu Eşen Çayı'nın kaynağı ile güneyde Gelidonya Burnu, Antalya Limanı ve kuzeyde Söğüt Gölü civarında bulunan Rahat Dağı arasındaki dörtgen içine giren yarımadanın sahip olduğu dağlardır ki, buna Tekeli Yaylası denir. Bu bölgedeki dağlar, Eşen Çayı'nın doğu tarafındaki çöküntüden başlayarak biri kuzeye doğru devam edip, Kızılcaadağ'ın kuzeyindeki Rahat Dağı'na kadar uzayıp gider. Diğeri de, önce doğuya, sonra da Gelidonya Burnu'ndan itibaren kuzeydoğuya doğru uzanıp Antalya kentini doğuda bırakıp, Korkuteli'nin doğusunda Kızılcaaya'ya doğru uzanan koldur.

Eşen Çayı'nın doğusundaki çöküntüden başlayarak kuzeye doğru uzanan dağ sıraları birdenbire dikleşir ve Tekeli Yaylası'ndaki dağlar yükseltilerinin en yükseğine ulaşıp Akdağ (3.024) adını alır. Bu dağ Eosen ve üst Mezozoik kalker ve flişlerinden oluşmuş olup, üzerinde karst gölleri, bu yalıkları ile buz vadileri bulunmakta; dağ sporlarına uygun bir alan meydana getir-

mektedir. Elmalı ilçesinin 40 km. güneybatısında bulunan bu dağlık alan kuzeydoğuya gittikçe alçalma-ya başlar ve oldukça derin bir vadi oluşturduktan sonra kuzeydoğuda adı gibi yuvarlak bir tepe olan Yumru Dağı (2.741) belirir.

Daha kuzeye gidilince bu yörenin en sevimli yaylalarından biri olan ve kendi adını taşıyan bir gölün yakınında Girdev Yaylası'na çıkılır. Elmalı ve Kaş'ın ortak yaylası olan Gömbe Yaylası da buradadır. Elmalı Ovası'nı Fethiye yönüne bağlayan Göğü Beli'ne doğru alçalan dağlar Elma Dağı'na (2.600) doğru tekrar yükselmeye başlar ve sonra Kızılcaadağ (2.598) ile birleşir. Güneye doğru uzanan Kohu Dağı'nın (2.540) doruğu çıplak olmakla birlikte güney ve kuzey yamaçları katran çamı ormanları ile kaplı olduğu gibi, kuzeybatı yamaçları üzerinde irili ufaklı çeşitli gölcükler bulunmaktadır. Kohu Dağı ile Beydağları'nın etekleri arasında büyük, sulak ve verimli Elmalı Ovası ile Karagöl ve Kohu Dağı'nın hemen kuzeyinde bugün tamamen kurutulmuş olan Avlan Gölü vardır. Kızılcaadağ ile Beydağları sıradağları arasında Behiş Ovası bulunduğu gibi Kızılcaadağ ile doğusundaki Kuru Dağı (1.211) kuzeydeki Rahat Dağı (2.292) arasında da geniş ve çok verimli Kızılcaadağ Ovası ile 132 bin dönümlük bir alanı kaplayan Manay veya Söğüt Gölü vardır. Eşen Çayı'ndan güneye doğru uzayan kol ise hemen kıyıya paralel bir yön alır.

Bu arada Kazanpınarı Dağı (1.947) ve doğusunda Susuzdağı'nın (2.741) adlarını anmaya değer. Doğuya doğru gidildikçe Başgözsuyu ile Alakırçayı arasında Tokaçdağı ve Başçayı'n kenarındaki Gökbük Köyü'ne doğru Asmatepe ve bunun biraz batısında Alacadağ, Finike'nin Karaöz Köyü'nün iki yanında yükselen Şapşal ve Markiz Dağı vardır.

Bundan sonra artık Beydağları başlar. Doğu eteklerini Antalya Körfezi'ne; batı yamaçlarını Elmar Ovası'na yaslayan bu dağlar, güneyde Kilidonya Burnu'ndan kuzeyde Korkuteli sınırına kadar uzanır. Tekeli Yaylası'nın en dik ve oylumlu ayrıca en yüksek tepelerini meydana getiren bu dağ grubu Beydağları ile anılır. Beydağları gerçekte büyük bir dış etki ile oyulmuş bir yarıkla birbirinden ayrılmış birbirine paralel iki sıradağ grubundan oluşmuştur. Bu iki sıradağ grubu, oluşum yönünden ayrı özellikler gösterir. Denize yakın bulunan ve kıyıya paralel olarak ilerleyen dağlar daha genç, daha çıkılması güç, daha diktirler.

Doruklarında yüzlerce metrelik derin uçurumlar vardır. Bazı bölümleri bir set gibi yükselen ve insana doğal oluşumlardan çok bir tiyatro dekoru görünümünü veren bu dağların silueti, testere ağız şeklinde bir manzara sunar. Buna karşılık ikinci sırayı meydana getiren dağlar daha yüksek olmalarına rağmen, çok engebeli ve tepeleri geniş, yamaçları tatlı eğimlidir.

Kilidonya Burnu'ndan Antalya Körfezi'ne döndüğü zaman, Adrasan Burnu'nun kuzeyinde Tahtalı Dağı

(Olympos Dağı-Antik Adı Cilimax) (2.375) ve bunun sahil eteklerinde antik Olympos Antik Kenti'nin kalıntıları vardır. Bunun biraz daha kuzeyinde ve Çıralı adı verilen bölgenin 7 km. batısındaki dağda Hephaistos Mabedi ve onun yanında Homeros'un İlyada Destanı'nda sözünü ettiği ünlü Bellerophon Söylencesi'nde adı geçen Chimera Alevi bulunur. Bu alev Çıralı Yanardağı denir. Bu yanardağ ateşinin 10 bin yıldan beri yandığı sanılmaktadır. Bu alev kalker alan ile serpantin alanın tam birleştiği yerdeki bir çatlaktan çıkan bir tür metan gazıdır. Bu kıyı dağları Antalya bölgesinde Gavuryolu ve Karadağ yönüne kadar gelir ve orada Antalya Ovası'na yer vererek hafifçe batıya doğru kıvrılır.

Burada Geyik Bayırı, Şerafettin Bayırı ve Boğa Çayı'nı oluşturan Karaman Çayı'nın iki yanında Tepe Dağı, Bakırlı Dağı'nı meydana getirdikten sonra Antalya kıyı ovasını Korkuteli Yaylası'na bağlayan Yenice Boğazı'nın güney sırtlarını oluşturan ve Antalya'nın en ünlü antik kentlerinden biri olan Termessos kalıntılarının üzerinde bulunduğu Güllük (Solymos) Dağı, daha sonra Korkuteli Ovası'nın güneyini çevreleyen Kuran Dağları ile birleşir. Bu dağlar 2.000-2.500 metre arasındaki yüksekliktedirler. İkinci sırayı meydana getiren Beydağları ise yukarıda sözü edildiği gibi çok yüksek olmasına rağmen pek engebeli değildir. Bu yükseklikler arasında Feslikan Yaylası, Alim Pınarı, Çitdibi, Karçukuru Yaylası, Tekil Pınarı, Gödene Yaylası gibi soğuk ve billur suları ile eşsiz yaylalar vardır.

Bu dağların engebeli yerleri Muhaylı Dağı'nın dibinden başlayıp Bozan Gölü çukurundan geçerek Korkuteli karşısındaki Kuran Dağları'na doğru donduğu bölgedir. Buralarda çok sarp karstik çöküntülerle birlikte Alakır Çayı yönünde eteklere doğru bir sıra Kırbuz ve Katranbaşı denilen yerlerde çok dik yerler vardır. Bu dağların en yüksek tepesi, Elmalı'nın karşı tarafına gelen ve civarında Karst Gölleri, Dolinler, Glas-yeler devrinden kalma yer şekilleri bulunan Kızlar Sivrisi'dir. (3.086). Bu dağın dorukları Temmuz ayı ortalarına kadar karla örtülüdür. Bunun kuzeyinde Muhaylı Dağı, onun kuzeyinde Çalıbalı Dağı (2.262) vardır. Söğüt Gölü'nün doğusunda Kuru Dağı ve onun kuzeydoğusunda Boz Musa Dağları vardır ki; bu dağlar Burdur sınırını ve bunların doğusunda kalan bölüm Korkuteli'nin Bozova'sını meydana getirir.

Tekeli Yaylası ile doğu dağ grubunu oluşturan engebeler arasında yüksekliği 1.500 metreyi geçmeyen bir takım dağlar vardır ve bunların batı sınırını Karaman Çayı çizer. Antalya'nın kıyı düzlüğünü kuzey düzlüğüne bağlayan 13 km. uzunluğundaki Çubuk Boğazı, bu engebeleri oluşturan sıradağların arasındaki vadiden geçer. Burada dağlar, doğu batı yönüne dönerler. Darım Dağı, Kadın Dağı bu grup içindedir. Bunlar batıdan doğuya doğru sürüp giderken, doğuya yaklaştıkça güney ve kuzey yönüne yönelirler; gittikçe yükselerek Antalya'nın doğu bölümündeki engebeleri oluştururlar.

Bu engebeler göller bölgesi ile Akdeniz arasındaki çok dik dağlardır. Bu dağların arasında Tekeli Yaylası'nda olduğu gibi geniş ovalar yoktur. Fakat hemen her taraf sık ormanlıktır. Buralarda çam, katran, gürgen, dişbudak, meşe, hatta bazı yerlerde şimşir bile vardır. Kuzeydeki dağların bazen 3.000 metreye yaklaşan yüksekliğine rağmen Akdeniz ikliminin ilik etkileri her yerde kendini gösterir. Eğridir yakınlarına kadar zeytin, badem, zakkum ve mersin görüldüğü gibi, Eynif Yaylası gibi en yüksek yaylalarında bile Akdeniz kıyısı bitkilerinin olduğu görülünce, insan şaşkınlığını gizleyemez. 2.000 metreye kadar yükselen bu yerlerde kar uzun süre yerde kalmaz ve burada ürün kırk günde olgunlaşır.

Antalya Ovası'nı yayla düzlüğüne bağlayan Çubuk Boğazı'nın doğusunda İn Dağı vardır. Bunun kuzey doğusuna doğru Çandır Dağı (2.375) ve Yaylası; daha kuzeyde de Pamuk Yaylası ile Çandır Dağı'nın doğusunda bu bölgenin en önemli dağlarından biri Bozburun Dağı (2.054) bulunur. Bu iki dağın arasında Yörüklerin yaylaya giderlerken geçtikleri Sanlibeli vardır. Kıyı yolunu izleyen doğuya yönüne gidilirken Serik ilçesine varmadan kuzeyde bir höyüğü anımsatan bir tepenin üzerinde Sillyon Antik Kenti, onun kuzeyinde Katran Dağı ve içinde çok sayıda yaban keçisi bulunan Kıçalı Dağı ve onun kuzeyinde Ovacık Dağı ile Soğanlı Dağı bulunur. Bunlar çok yüksek olmayan kıyı dağlarıdır. Katran Dağı'nın kuzeyinde Yapmabel denilen bir geçit vardır.

Buradan kuzeye çıkılınca, eteklerinde Selge Antik Kenti kalıntıları bulunan Beşkonak Dağı (2.381) görülür. Bu dağın doğu tarafında kıyıda Eynif Yaylası'na çıkarılır. Bunun kuzeyinde Toka Yaylası ve daha kuzeyinde Cembös Yaylası yer alır. Toka Yaylası'nın batısında Yönsüz Dağı; bunun doğusunda Hasan Dağı, Söbü Dağı; daha kuzeyde Manavgat Irmağı'nın ilk çıktığı Akdağ (2.403) vardır. Daha kuzeyde Beyşehir Gölü'ne yakın Kartoz Dağı dikkat çeker. Bu iki dağın arasında yer alan Emreddin Belinden yazın sahilden Beyşehir Gölüne giden yörükler geçer. Buradan güneye inildikçe başka bir Katran Dağı (1.290) onun da güneyinde Akseki yolunun batısında Gürten Dağı (1.620m) vardır. Akseki ile Gündoğmuş'un doğusunda Geyik Dağı (2.980), onun kuzeyinde Susuz Dağı ve Akdağ (2.461 m) görülür.

Akseki'nin güneyinde Enelli Dağı ve Bayraklı Dağı bulunur ve bunların çevresi, alüminyum ve boksit madenleri yönünden çok zengindir. Alanya ile Gazipaşa arasındaki körfezin kuzeyini süsleyen ve tepesinde genellikle eksik olmayan bir bulut parçası ile Vezüv yanardağını andıran Cebelireis Dağı dikkati çeker.

Alakır Çayı çukur alanı ile Elmalı Ovası arasında uzanan Beydağları'nın uzunluğu 50 km.yi bulur. Genişlikleri ise 8-10 km. arasında değişir. En yüksek noktası olan Kızlar Sivrisi 3.086 metredir. Beydağları'nın üzerinde, kalkerli tabakaların fazlaca olduğu yerlerde, suların bu taşları eritmesi sonucunda büyük çukurluklar

(dolinler) ortaya çıkmıştır. Buzul Devri'nde bu dağlarda buzullar gelişmiştir. Bugün Beydağları yer yer ormanlarla kaplıdır. Bu ormanlarda çeşitli ağaçlarla çam ve katran ağacı da bulunur. Beydağları ulaşımına fazla olanak vermez. Elmalı-Korkuteli-Antalya yolu, dağların kuzeyinden, Elmalı-Finike yolu ise güneyinden geçer.

7-BİTKİ ÖRTÜSÜ

Kıyıda 500-600 m. yüksekliğe kadar olan yerlerde aşırı yaz kuraklığına uyan, kışın da yeşil kalan makiler egemendir.

Boyları 3-5 m.yi geçmeyen bu bitkiler arasında delice, kocayemiş, sandal, yabani çilek ve zakkum en yaygın olanlarıdır. 600-1.200 m. arasında, kızılçam ve meşelerin egemen olduğu, karışık ormanlar ya da yamaç ormanları ortaya çıkar. Kızılçamların aralarında yer yer meşelikler, daha yükseklerde doğru halep çamı ile karışmalar görülür. 1.200-2.100 m. arasında ise yüksek ormanlar diye adlandırılan ve sedir, köknar, sarıçam, kayın ve çeşitli ardıç türlerinden oluşan orman kuşağı yer alır. Özellikle Batı Toroslar'da saf sedir ormanları vardır. 2.000 metrenin üstünde iğne yapraklı ağaçlar seyrekleşir ve bodurlaşır. Bu alan 2.100-2.300 metrede sona erer ve alp çayırları denen, renkli çiçeklerle bezenmiş, yazları kurumayan yüksek otluklara geçer. Teke Yaylası'ndaki yüksek ovalarda meşe ormanlarının tahribi sonucu oluşmuş step bitkileri yetişir. Genişliği 946.466 hektarı bulan Antalya ormanlarında köknar, meşe, dişbudak, karaağaç, kocayemiş, çınar, ahlat, ıhlamur, yabani ve aşılı zeytin, kermes meşesi, mazi meşesi, sandal, sakız ağacı, mersin, tespih ağacı, defne, akça kesme, hayıt, zakkum, harnup, kayacık, funda, ladin, çılıbırdı, cehri, katırtırnağı, kekik, patlangaç, sütleğen, dikenli mersin, deve dikenli, ballı baba, alev doda, adaçayı, safran, kanada şifa otu, tokuz otu, çakır dikenli, çiriş otu, kuşkonmaz, krizantem gibi ağaç ve ot cinsleri bulunur.

Antalya ormanlarının katran ve sedir ağaçlarının kerestesi de çok değerlidir. Roma imparatoru Mark Antonius, sevgilisi Cleopatra'ya Antalya ve çevresini armağan ettiğinde, Kleopatra gemileri için gerekli ağaçları bu ormanlardan sağlamıştır. II. Beyazıt'ın oğlu Şehzade Korkut Antalya'da valiyken, o zamanki adı Hızır Reis olan Barbaros'la dostluk kurmuştu. Korkut Antalya ormanlarından sağladığı kereste ile Barbaros'a büyük bir donanma inşa ettirmiş, Barbaros da bu gemilerle Akdeniz'e açılmıştı. Süveyş Kanalı'nın inşaatında, demiryollarının yapımında, Selçuklar devrinde Alanya ve Antalya tersanelerinde yapılan gemilerin ve evlerin kerestesi bu ormanlardan sağlanmıştır

8-AKARSULAR

Antalya'da sayıları 29'u bulan akarsu vardır. Bunlardan 25'i denize, 4'ü içerdeki göllere dökülür veya göllerden çıkıp ovalarda kaybolur.

Bu akarsuların bazıları yazın kuruyan küçük dereciklerdir. Fakat bunun yanında; Eşen Çayı, Aksu, Köprüçayı ve Manavgat Irmağı gibi nehri andıran büyük akarsular da yok değildir. Bu büyük sular, Toroslar'ın yaylalarından ve binlerce yıllık yalayırları ile dağlarda açtıkları vadilerden köpüre köpüre akarak birçok yerde şelaleler oluştururlar.

Antalya bölgesinin bu akarsuları, diğer Akdeniz illerinde olduğu gibi rejimleri düzensiz dere ve çaylardır. Debileri mevsimlere göre büyük değişiklik gösterir.

Yazların sıcak ve kurak geçmesi yüzünden akarsuların yaz sonlarına doğru çok azalır, hatta birçoğu tümünden kurur. Sonbahar sonlarında yağmurların başlamasıyla su düzeyi gittikçe yükselir ve ilkbaharda Toros Dağları'ndaki karların erimesiyle son aşamasına ulaşır.

Ayrıca; dağlar arasında kızgın ve korkunç gürültülerle akan bu sular ovalara inince uysallaşır; hırçınlıkları gibi hızları da azalır. Çam, söğüt veya zakkum gibi ağaçların arasından kıvrıla kıvrıla akarlar, yüksek bir falez üzerinden düşerler veya yumuşak bir kumsal yatağında denize karışırlar. 1965 yıllarına değin Antalya kentinin içinden geçen sular kıyıda 40-50 metre yükseklikteki falezlerde 30 kadar şelale oluştururdu. Bunlar zamanla akarsuların akış yönlerinin değiştirilmesi sonucu, sayıları birkaç taneye inmiştir. Akarsular yönünden Antalya'nın en büyük özelliği de bir düdenler ve şelaleler beldesi olmasıdır. Türkiye'nin başka hiçbir yerinde bu kadar çok düden yoktur. Toroslar'dan büyük bir güçle fırlayan su, çoğu kez birkaç kilometre gittikten sonra, karanlık bir mağarada kaybolur. 10 veya 15 km kadar yeraltından gittikten sonra, karanlık başka bir mağaradan yine fıskırıp akmaya başlar.

Kaynakları Toroslar olan dere ve çaylar çoğu kez erozyon olayını kuvvetlendirmektedir. Genellikle boyları kısa ve debileri az olan bu akarsular içinde şelalesi ile ünlü Manavgat Irmağı'nın derinliği ilçe merkezi içinde ve yakınlarında 2-7 metreyi bulmakta; bu nedenle içinde ulaşım yapılabilen tek akarsuyu oluşturmaktadır. Ortalama akım toplamları 338.4 metreküp/saniye olan il akarsularının en önemlileri şunlardır:

1. Eşen Çayı

Antalya'nın batı sınırını çizen ve Kocaçay adıyla da bilinen bu çay, ayrıca Batı Anadolu ile Güney Anadolu'yu ve Akdeniz ile Ege Denizi'ni birbirinden ayırır. Eşen Çayı, Burdur'un 2.000 metre yükseklikteki Dirmil Dağı'ndan çıkarak Söğüt Gölü yatağının güneyindeki Kızılcadağ'daki (2.591) bir kaynaktan kol alarak Mundan Ovası'ndan güneye doğru indikçe; Ambarcık, Karaçulha, Düden'den ve daha bir takım küçük dereciklerden kollar alır. Daha sonra kuzey-güney doğrultusunda akarak dar ve derin bir boğaza girer. Karanlık Boğaz ya da Karanlık İçi adıyla anılan bu boğazdan Ören Köyü önlere çıkar. Boğaz girişinde 1.300 m olan akarsu tabanının denizden yüksekliği çıkışta 200

metreye kadar iner. Bu eğimden dolayı boğazda hızlı akan Eşen Çayı, daha sonra güneye doğru genişleyen, dik kenarlı ve düz bir vadide akmaya başlayarak Kemer, Çaykenarı ve Kınık'tan geçerek denize dökülür. Antik devirde adı Xanthos olan ve uzunluğu 146 km. olan bu çayın yukarılarında alabalık vardır.

2. Demre Çayı

Boğazcık Adası'nın karşısındaki Sıdrek Dağı'ndan çıkıp, Kumburnu doğusunda denize dökülen Demre Çayı'nın ilk çıktığı noktadaki ismi Felendere'dir (Antik devirde Myros). Denize dökülünceye kadar yolu üzerindeki Kırış, Karapınar, Sığır, Katran ve Karadağ derelelerinden birer kol aldıktan sonra, Demre Çayı adını alır. İlerdeki Somaklı ve Dikmen derelerini de aldıktan sonra Akdeniz'e dökülür. Bu çay döküldüğü yerde denize dar bir boğaz ile bağlı küçük bir göl oluşturmuştur ve buraya yumurtlamak için birçok balık gelir. Demre Çayı'nın uzunluğu 45 km.dir.

3. Acısu

Uzunluğu 37 km. olan Acısu, 2.336 m. yükseklikteki Alacadağ'dan çıkar ve Finike yakınında denize dökülür.

4. Akçay

Uzunluğu 33 km. olan ve Finike'nin Başgöz Köyü'nden çıkan bu çay, Yazır Köyü'nden bir ayakla beslendikten sonra Gökçe ve Tocak dağlarından gelen çayı alarak denize dökülür.

5. Alakır Çayı

Debisi 4.5 metreküp/saniye olan bu çay, Beydağları'nda Susuz İmecik'in güneyindeki Eretepe ve Umurtepe'den çıkar. Soldan Gönen; sağdan Akpınar ve Karaağaç suyunu alarak, Beydağları'nı oluşturan birbirine karşılıklı dağların arasından bir kanyondan akarak gelir ve ovaya indikten sonra Torunlar Köyü yakınında bir yay çizer. Uzunluğu 62 km. olan bu çayın üzerinde Romalılar devrinden kalma büyük bir köprü vardır.

6. Barsak Çayı

Tahtalı Dağı'nın güneyinden çıkan ve uzunluğu 62 km. olan bu su Tekirova'dan geçerek denize dökülür.

7. Ağva Deresi

16 km. uzunluğundaki bu su, Ağva Ovası'ndan geçerek, aynı isimdeki körfeze dökülür.

8. Göynük Deresi

Uzunluğu 14 km. olan ve Beydağları'ndaki 1.814 m. yükseklikteki Armutçuk Tepesi'nden çıkan bu su, hızla ovaya inip, buradaki dar ovayı suladıktan sonra denize dökülür.

9. Beldibi Deresi

4 km. uzunluğunda olup sahildeki ovayı suladıktan sonra denize dökülür.

10. Boğa Çayı

Bu çay, Beydağları'nın eteklerinde ve Antalya Ovası'nın başladığı yeredir. Kayran ve İmacik köylerinin doğusundaki tepelerden çıkar. Turgut ve Cumalı derelerini aldıktan sonra Karaman Köyü dolayında Karaman Çayı'nı alır. Tepedağı ve Bakırlı dağlarından gelen ve Doyran Köyü'nden geçen Doyran Suyu'nu ve Çakırlar Deresi'ni de aldıktan sonra Boğa Çayı adını alarak denize dökülür.

11. Büyük Arapsuyu

Boğa Çayı'nın birkaç kilometre kadar doğusunda iki düzlükten çıkar; iki kilometre kadar gittikten sonra denize dökülür.

12. Küçük Arapsuyu

Büyük Arapsuyu'nun hemen 2 km. doğusundaki bir gözden çıkar. Bir kilometre aktıktan sonra denize dökülür. Bu iki suya Arapsuyu denilmesi, bu iki Arapsuyu'nun arasında bir çiftlikte bir zamanlar Arap köleler çalıştırılmasından kaynaklanmaktadır.

13. Düden Çayı

Antik devirde adı Kataraktes olan bu suyun debisi 23.8 metreküp/saniyedir. Bu suyun Acıbadem Yaylası'ndan çıktıktan sonra bir düdende kaybolarak, Kırkgöz denilen yerde yeniden meydana çıktı-ğı söylenmektedir. Ancak Kırkgöz'de çıkan suyun Acıbadem'den gelen su olduğu tam inandırıcı değildir. Çünkü buralarda batan çıkan birçok düden suyu vardır. Ancak bilinen şudur ki, Kırkgöz'de çıkan düden, içinde nilüferler açan bir göl meydana getirdikten sonra güneye doğru birkaç kilometre gider. Değirmenler mevkiine gelince toprağın içinde açılan bir ağızda kaybolur. Daha sonra Varsak Köyü'nün yakınında kayalıklar arasında bir delikten dışarı fırlar ve beş yüz metre uzunluğundaki dar bir vadide gittikten sonra yine bir mağara ağızında kaybolur. İki kilometre kadar daha yeraltından gittikten sonra yine bir ağızdan dışarıya akar ve buradan itibaren artık bir daha batmadan kıyıya kadar bir nehir halinde akarak, kıyıda 40 metre yükseklikteki falezin üzerinden görkemli bir şelale halinde denize dökülür.

14. Aksu Çayı

Antik devirde adı Kestros olan ve o zamanlar gemilerin gidiş- gelişlerine uygun olan Aksu Çayı'nın debisi 140 metreküp/saniyedir. Isparta yakınlarındaki Akdağ (2.276) kalker kütlesi ile, kalker fişlerden oluşan Davras Dağı'ndan (2635) suyunu alan Aksu Çayı önce, güney-

doğu doğrultusunda akar, Kovada Gölü'ne dökülüp yeraltı sularına karışarak ilerler. Aşağı Gökdere Köyü'nün güneyinde Eğridir Gölü'nün sularıyla birleşir. Daha sonra güneye doğru akıp kendinden daha büyük olan Gökusu Deresi ile birleşerek oldukça hızlı akışlı bir ırmak olarak güneye iner ve ovada daha çok genişleyerek, Aksu Ovası'nı sulayarak denize dökülür. Uzunluğu 163 km.dir.

15. Köprüçay

İlkçağda Eurymedon adıyla anılan bu çayın debisi 85.4 metreküp/saniye olup, uzunluğu 184 km.dir. Bu çay, Eğridir Gölü yakınlarındaki Sarı İdris Dağı'ndan çıkar; Ayvalı, Karaca Hisar, Kuzu Kulağı, Sarıca, Çayıcı, Boyalı, Gerizle, Etlar çaylarını aldıktan sonra kanyon biçimli, çok dik kenarlı ve derin bir vadiden büyük bir hızla güneye doğru akar. Uzunluğu 14 km. kadar olan bu kanyon vadinin derinliği 100 m.yi geçer, bazı yerlerde birkaç yüz metreye ulaşır. Akarsuyun geçtiği kanyon ile çevresinde doğal ve tarihsel değerleri koruma amacıyla 1973'te Köprülü Kanyon Milli Parkı kurulmuştur. Bu ırmak, ovaya gelince ünlü Aspendos Antik Kenti'nin önünden geçerek denize dökülür. Aspendos Antik Kenti'nin beş kilometre kadar güneyinde, bu suyun üzerinde Romalılar devrinde büyük ve yüksek bir köprü kurulmuştur. Gemiler bu köprünün altından geçerek Aspendos antik kentinin önüne kadar gelirlermiş. Bu köprü yıkılınca, bunun yerine 13. yy.da Selçuklular suyun basıncına karşı daha güçlü "S" şeklinde bir köprü kurmuşlardır. Bugün dahi ağır araçlar bu köprünün üzerinden geçebilmektedir.

16. Manavgat Irmağı

Eski Pamfilya bölgesinin doğu sınırını çizen ve Melas adıyla anılan bu ırmağın debisi 155.5 metreküp/saniye ve uzunluğu 93 km.dir. Batı Toroslar'a bağlı Şeytan Dağı'nın (2.120) yamaçlarından kaynaklanan derelerin birleşmesiyle oluşur ve bir dirsek yaptıktan sonra güneybatıya yönelir; dağlık ve ormanlık alanlardan geçerken kanyon biçimli dar bir vadiye akar. Oymapınar (eskiden Homa) köyü yakınlarında daha az engebeli bir alana giren akarsuyun bu kesiminde 1984'te tamamlanan Oymapınar Barajı'nın ardından 50 kilometrekarelik bir yapay göl oluşmuştur. Batı Toroslar'ın önemli mağaralarından olan ve içinde yeraltı gölleri bulunan Altınbeşik Mağarası Düdensuyu Mağarası'nın suları da Manavgat Irmağı'na karışır. Antalya bölgesindeki akarsuların en büyüğüdür.

17. Karpuz Çayı

Bu çayın debisi 3.6 metreküp/saniye ve uzunluğu 36 km.dir. Çavuş Köyü'nün batısından denize dökülen bu çayın bir kolu Akseki'deki Belenilvat, bir kolu da Manuoğlu Dağı'ndan çıkar ve aşağıda Osmanbağı ve Karagöz ırmaklarını da aldıktan sonra Manavgat Ovası'na iner.

18. Alara Çayı

Manavgat-Alanya ilçeleri arasında Akdeniz'e dökülen 62 km. uzunlukta, hızlı akan bir çaydır. Kaynağını Orta Toroslar'ın 2.647 rakımlı Akdağ ve Kuşak dağlarından alır; beraberinde getirdiği topraklardan oluşmuş çakıllı bir alanda denize karışır. Eskiden bu çayın üzerinde çok sayıda su değirmeni bulunuyordu.

19. Kargı Çayı

Debisi 6.9 metreküp/saniye uzunluğu 41 km. olan bu çay, 2.390 metre yükseklikteki Yaylacık'tan çıkar ve 2.461 m. yükseklikteki Akdağ'dan çıkan Derince Deresi'ni de aldıktan sonra Süleymancık ve Ali Efendi köylerinden geçerek denize dökülür. Balığı boldur.

20. Oba Çayı

Bademağacı'ndan çıkar ve 15 km. gittikten sonra Alanya'nın 3 km. doğusunda denize dökülür.

21. Dimçayı

Debisi 132 metreküp/saniye, uzunluğu 41 km.dir. 1.630 m yükseklikteki Kirazlı Dağı'ndan kaynağını alır, Alakilise'den gelen ayağı da aldıktan sonra Oba'nın güneyinde denize dökülür. Akışı hızlı olan bu çayın suyu temiz ve balığı çoktur.

22. Sedir Irmağı

Uzunluğu 23 km. olan bu su, kaynağını 1854 m. yükseklikteki Gölcük Dağı'ndan alarak Demirtaş yakınından geçerek denize dökülür.

23. Delice Çayı

Halil Limanı'ndan denize dökülen ve uzunluğu 24 km. olan bu çayın kaynağı Karatepe'dedir.

24. Bıçkı Çayı

Uzunluğu 24 km. olan bu çay da Gölcük Dağı'ndan çıkar ve Sivastı, Keçeliler Köyleri yakınından geçtikten sonra Delice Çayı'nın kaynağına yakın bir yerde denize dökülür.

25. İnce Ağrı Çayı

Uzunluğu 30 km. olan bu çay, Gökçebelen Koyu yakınından çıkar; sağdan Gereve, Çiğlık ve Gökçeler derelerini alıp, Gazipaşa'da birleştikten sonra ovayı sulayıp denize dökülür.

26. Delice Çayı

Halil Limanı'ndan denize dökülen ve uzunluğu 24 km. olan bu çayın kaynağı Karatepe'dedir.

27. Kaledıran Çayı

Antalya'nın doğu sınırını oluşturan Kaledıran

Çayı, Akoluk ve Manik dağlarından gelir. Aynı adı taşıyan körfezde muz bahçelerini suladıktan sonra denize dökülür. Uzunluğu 15 km'dir.

9-YERALTI SULARI

Yeraltı suları yönünden zengin olduğu bilinen Antalya ilinde, yeraltı suyundan alınabilecek miktar 218.4106 metreküp olarak belirlenmiştir. Ancak gerçek sayının bunun çok üstünde olduğu rahatça söylenebilir.

10-ANTALYA'NIN İKLİMİ

Antalya ili iklimi genel olarak Akdeniz iklimine girmektedir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı olarak ifade edilen iklim tipi diğer bir deyişle "Mutedil Deniz ve Sıcak Deniz İklim Sınıfı"na girer, daha iç kesimlerde ise "Soğuk Yarı-Kara İklim" tipi görülmektedir.

Yazın ortalama sıcaklık 28-36 derece arasındadır. Öğle saatlerinde termometrenin 40 derecenin üzerine kadar çıktığı görülür. Ocak ayında ise sıcaklık ortalama 10-20 derece arasında değişir. İle kar düşmez. Don hemen hemen hiç olmaz. Yağış olmadığı günler hava açık ve güneşlidir.

İlde yıllık ortalama nispi nem %64 civarındadır.

Antalya'nın kıyı bölgesinde yazlar hem uzun hem

de sıcaktır. Kışlar bile ılığa yakın serinlikte geçer. Yazın hiç görülmeyen yağmur, Aralık, Ocak ayları ile çok nadir olarak ilk ve sonbahar aylarında sağanak halinde yağar.

Yılın ancak 40-50 günü kapalı ve yağışlıdır. Antalya, yılda ortalama 300 güneşli günü, 18.7 derece yıllık sıcaklık ortalaması ile yılın 12 ayı turizm hareketlerine açık, ender bölgelerden birisidir. Yılın dokuz ayı denize girilebilir.

*Derleyen:

-Aysun ÇOBANOĞLU-Folklor Araştırmacısı

Kaynaklar:

-http://www.antalya.bel.tr/tr/kent_profilu/cografya.cfm

-http://www.antalya.bel.tr/tr/kent_profilu/iklim.cfm?tanitimId=761

-http://www.antalya.bel.tr/tr/kent_profilu/cografya.cfm?tanitimId=858

-http://www.antalya.bel.tr/tr/kent_profilu/cografya.cfm?tanitimId=855

-http://www.antalya.bel.tr/tr/kent_profilu/cografya.cfm?tanitimId=853

-http://www.antalya.bel.tr/tr/kent_profilu/cografya.cfm?tanitimId=852

